

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ ΣΤΗΝ ΠΡΩΙΜΗ ΠΑΙΔΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ

Θέμα πτυχιακής εργασίας:

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑΣ ΚΑΤΑΝΟΗΣΗΣ ΤΟΥ ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΥ ΣΕ
ΒΡΕΦΗ ΚΑΙ ΜΙΚΡΑ ΠΑΙΔΙΑ

Φοιτήτρια:

ΒΕΡΔΗ ΧΑΡΟΥΛΑ - ΑΦΡΟΔΙΤΗ

(Α.Μ.: 18673078)

Επόπτρια καθηγήτρια:

ΧΡΙΣΤΙΝΑ Φ. ΠΑΠΑΗΛΙΟΥ

Αθήνα, 2022

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ ΣΤΗΝ ΠΡΩΙΜΗ ΠΑΙΔΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ

Θέμα πτυχιακής εργασίας:

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑΣ ΚΑΤΑΝΟΗΣΗΣ ΤΟΥ ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΥ ΣΕ
ΒΡΕΦΗ ΚΑΙ ΜΙΚΡΑ ΠΑΙΔΙΑ

Φοιτήτρια:

ΒΕΡΔΗ ΧΑΡΟΥΛΑ - ΑΦΡΟΔΙΤΗ

(Α.Μ.: 18673078)

Μέλη τριμελούς επιτροπής

Χ. Φ. ΠΑΠΑΗΛΙΟΥ

Κ. ΠΕΤΡΟΓΙΑΝΝΗΣ

Ε. ΝΑΥΡΙΔΗ

ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ/ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η κάτωθι υπογεγραμμένη Βέρδη Χαρούλα - Αφροδίτη του Παναγιώτη, με αριθμό μητρώου 18673078 φοιτήτρια του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής της Σχολής Διοικητικών, Κοινωνικών και Οικονομικών Επιστημών του Τμήματος Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία, δηλώνω υπεύθυνα ότι:

«Είμαι συγγραφέας αυτής της πτυχιακής/διπλωματικής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία. Επίσης, οι όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε ακριβώς είτε παραφρασμένες, αναφέρονται στο σύνολό τους, με πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Επίσης, βεβαιώνω ότι αυτή η εργασία έχει συγγραφεί από μένα αποκλειστικά και αποτελεί προϊόν πνευματικής ιδιοκτησίας τόσο δικής μου, όσο και του Ιδρύματος.

Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου».

Η Δηλούσα

ΒΕΡΔΗ ΧΑΡΟΥΛΑ - ΑΦΡΟΔΙΤΗ

Χ. Βέρδη

Πνευματικά δικαιώματα

Copyright © Βέρδη Χαρούλα – Αφροδίτη, 2022

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Η έγκριση της πτυχιακής εργασίας από το Τμήμα Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώμη Παιδική Ηλικία του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Τμήματος.

Η παρούσα πτυχιακή εργασία είναι αφιερωμένη στους γονείς μου, και την καθηγήτρια μου, την οποία ευχαριστώ πολύ για την πολύτιμη βοήθεια της.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η εκπόνηση της παρούσας πτυχιακής εργασίας έγινε υπό την επίβλεψη της κυρίας Παπαηλιού Χριστίνας, καθηγήτριας του Τμήματος Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία, την οποία ευχαριστώ θερμά για την πολύτιμη βοήθεια της, για το ενδιαφέρον της, και για την καθοδήγηση της, που συνέβαλαν στην εκπόνηση και ολοκλήρωση της εργασίας.

Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω τους γονείς των παιδιών που αποδέχτηκαν να συνεργαστούν, και να αφιερώσουν χρόνο για την συμπλήρωση του ερωτηματολογίου, συμβάλλοντας έτσι στην πραγματοποίηση της έρευνας.

Τέλος, ευχαριστώ πολύ τα φιλικά μου πρόσωπα και την οικογένεια μου για την στήριξη και την υπομονή τους.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία έχει σκοπό να διερευνήσει την ικανότητα κατανόησης του λεξιλογίου, σε Ελληνόφωνα βρέφη ηλικίας 8 έως 18 μηνών. Το προσληπτικό λεξιλόγιο αποτελεί σημαντικό δείκτη της γλωσσικής ανάπτυξης του παιδιού και προϋπόθεση για την ανάπτυξη του παραγωγικού λεξιλογίου. Η μέθοδος που ακολουθείται είναι η ποσοτική έρευνα, με εργαλείο το δομημένο ερωτηματολόγιο. Οι κύριοι στόχοι που εξετάζονται είναι ο ρυθμός ανάπτυξης του προσληπτικού λεξιλογίου, τα είδη των λέξεων που κυριαρχούν σε αυτές τις ηλικίες, και τέλος ποιες είναι οι διαφορές στην κατανόηση των λέξεων με βάση το φύλο. Το δείγμα της έρευνας είναι 33 βρέφη, 14 αγόρια και 19 κορίτσια, ηλικίας 9 έως 18 μηνών. Το εργαλείο της έρευνας είναι το δομημένο ερωτηματολόγιο MacArthur – Bates Communicative Development Inventory. Τα βασικά αποτελέσματα φανερώουν πως τα είδη των λέξεων που κατακτούν πιο γρήγορα τα παιδιά στις ηλικίες 8 έως 18 μηνών, είναι οι ήχοι των ζώων, ενώ τα είδη των λέξεων που κυριαρχούν στο λεξιλόγιο τους, είναι τα ουσιαστικά. Όσον αφορά την κατανόηση των λέξεων με βάση το φύλο, τα αποτελέσματα φανερώουν πως τα κορίτσια παρουσιάζουν μία μικρή τάση να κατανοούν περισσότερες λέξεις από τα αγόρια, η διαφορά όμως αυτή δεν είναι στατιστικά σημαντική. Η έρευνα που πραγματοποιείται στην συγκεκριμένη εργασία, με εργαλείο το ερωτηματολόγιο MacArthur - Bates Communicative Development Inventory, συνεισφέρει στην θεωρητική και επιστημονική γνώση της γλωσσικής ανάπτυξης. Αυτό διότι στην Ελλάδα δεν έχει αξιοποιηθεί πολύ το συγκεκριμένο εργαλείο, όσον αφορά την κατανόηση του λεξιλογίου από τα βρέφη ηλικίας 8 έως 18 μηνών. Τέλος, ο περιορισμός που υπάρχει στην παρούσα έρευνα είναι το μικρό μέγεθος του δείγματος.

Λέξεις - κλειδιά: Κατανόηση λεξιλογίου, γλωσσική ανάπτυξη, βρεφική ηλικία, ερωτηματολόγιο MacArthur - Bates Communicative Development Inventory, παραγωγή λέξεων.

ABSTRACT

The purpose of this paper is to explore the vocabulary comprehension capacity of Greek-speaking infants aged 8 to 18 months. Receptive vocabulary is a major indicator of the child's language development and a prerequisite for development of productive vocabulary. The method followed is quantitative survey, with the tool of structured questionnaire. The key targets under examination are: the pace of receptive vocabulary development, the types of words that are most dominant at such ages, and the gender differences in terms of word understanding. The survey sample is 33 infants, 14 boys and 19 girls, from 9 to 18 months of age. The survey tool is the MacArthur – Bates Communicative Development Inventory structured questionnaire. The main findings show that the type of words that kids acquire faster at the age 8 to 18 months are animal sounds, while the most common words in their vocabulary are nouns. Concerning the gender-based understanding of words, the results show that girls tend to understand more words than boys, but the difference is not statistically significant. The survey conducted in the context of this paper, using the MacArthur – Bates Communicative Development Inventory questionnaire, contributes to the theoretical and scientific knowledge of language development, as this tool has not been utilized much in Greece, concerning vocabulary comprehension by infants 8 to 18 months of age. Finally, the limitation of this survey is the small size of the sample.

Key-words: *Vocabulary comprehension, language development, infancy, questionnaire MacArthur – Bates Communicative Development Inventory, production of words.*

Πίνακας Περιεχομένων

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	10
1. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ.....	10
1.1: Επίπεδα της γλώσσας.....	11
1.1.1: Ανάλυση επιπέδων της γλώσσας.....	11
1.2: Ανάπτυξη φωνολογίας.....	13
1.3: Σύνταξη και μορφολογία.....	14
1.4: Σημασιολογία: κατανόηση και παραγωγή των λέξεων.....	15
1.4.1: Κατανόηση των πρώτων λέξεων.....	16
1.4.2: Παραγωγή των πρώτων λέξεων.....	19
1.5: Μέθοδοι μελέτης της κατανόησης λέξεων των βρεφών.....	21
1.5.1: Πειραματική μέθοδος.....	22
1.5.2: Ερωτηματολόγια γονέων.....	23
Σκοπός έρευνας.....	24
Ερευνητικά ερωτήματα.....	24
2. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ.....	25
2.1: Ερευνητική μέθοδος.....	25
2.2: Δείγμα.....	26
2.3: Εργαλείο συλλογής δεδομένων.....	26
2.4: Διαδικασία συλλογής δεδομένων.....	27
3. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ.....	28
3.1: Μέγεθος προσληπτικού λεξιλογίου 9 έως 18 μηνών.....	28
3.2: Ρυθμός ανάπτυξης προσληπτικού λεξιλογίου ανά σημασιολογική κατηγορία.....	29
3.3: Συχνότητα λέξεων ανά σημασιολογική κατηγορία.....	30
3.4: Ρυθμός κατάκτησης κάθε σημασιολογικής κατηγορίας.....	31

3.5: Συσχέτιση ανάμεσα στην κατανόηση των λέξεων και άλλες επικοινωνιακές συμπεριφορές	33
3.6: Σύγκριση προσληπτικού λεξιλογίου αγοριών - κοριτσιών	34
4. ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ	36
4.1: Περιγραφή - ερμηνεία της έρευνας και σύγκριση με άλλες έρευνες	36
4.2: Παιδαγωγική χρησιμότητα της έρευνας	44
4.2.1 : Περιορισμοί έρευνας	45
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	46

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Βιβλιογραφική ανασκόπηση

Η γλωσσική ανάπτυξη, περιλαμβάνει τρεις βασικούς όρους. Αυτοί είναι: α) η γλώσσα, β) η ομιλία, και γ) η επικοινωνία. Παρά το γεγονός πως οι τρεις συγκεκριμένοι όροι διαθέτουν πολλά κοινά σημεία, και συνεπώς η σύνδεση τους είναι αναπόσπαστη, ταυτοχρόνως αποτελούν και τρεις διακριτές ορολογίες (Ράλλη, 2019). Η γλώσσα αναφέρεται στο σύστημα των γλωσσικών σημείων, καθώς και στις μεταξύ τους σχέσεις, σύστημα το οποίο κατέχουν οι ομιλητές μίας γλωσσικής κοινότητας, και με το οποίο μπορούν και επικοινωνούν (Ράλλη, 2019). Η ομιλία διαθέτει έναν ατομικό χαρακτήρα. Ο ομιλητής δηλαδή, έχει την δυνατότητα επιλογής του τρόπου έκφρασης του, μέσα στα οριοθετημένα πλαίσια του γλωσσικού συστήματος (Ράλλη, 2019). Τέλος, η επικοινωνία, σχετίζεται με την διαδικασία που ακολουθούν οι συμμετέχοντες, με σκοπό την ανταλλαγή γνώσεων, μεταφορά μηνυμάτων, συναισθημάτων κ.α.

Με τον όρο γλώσσα αναφερόμαστε στην οργανωμένη διάταξη των συμβόλων με συστηματικό τρόπο, η οποία προσφέρει μία βάση με απώτερο σκοπό την επικοινωνία με άλλους ανθρώπους, και η οποία αντικατοπτρίζει τον τρόπο με τον οποίο σκεφτόμαστε και κατανοούμε τον κόσμο (Feldman, 2013). Η γλώσσα δηλαδή, αναφέρεται σε ένα κώδικα μίας συγκεκριμένης γλωσσικής κοινότητας, ο οποίος για τον συγκεκριμένο πληθυσμό είναι κοινωνικά αποδεκτός, και μέσω του οποίου διαθέτουν την ικανότητα να επικοινωνήσουν διάφορες έννοιες (Ράλλη, 2019). Τέλος, κάθε γλώσσα περιλαμβάνει διαφορετικά και ξεχωριστά σύμβολα και κανόνες (Ράλλη, 2019).

Η ικανότητα κατανόησης και παραγωγής της γλώσσας αποτελεί ένα από τα βασικότερα επιτεύγματα των ανθρώπων. Επιπλέον, η γλωσσική επικοινωνία είναι μία δυνατότητα, την οποία το παιδί κατακτάει με σταδιακό τρόπο, και η οποία αποτελεί βασικό θεμέλιο τόσο για την κοινωνική, όσο και για την ψυχολογική του εξέλιξη (Κάτη, 1992). Καθ' όλη τη διάρκεια της προσχολικής ηλικίας, η ανάπτυξη της γλώσσας εξελίσσεται με πολύ γρήγορους ρυθμούς. Η ικανότητα του παιδιού να κατακτήσει την γλώσσα αποτελεί ένα προσωπικό του κατόρθωμα, με το οποίο μελλοντικά θα είναι σε θέση να επικοινωνεί με άλλους ανθρώπους, καθώς και να εξερευνάει τον κόσμο. Το παιδί διαθέτει μία προσωπική επιθυμία για επικοινωνία. Αυτό αποτελεί και την κινητήρια δύναμη, η οποία το ωθεί στην διερεύνηση των επικοινωνιακών γλωσσικών ικανοτήτων του.

Η συγκεκριμένη εργασία αναφέρεται στην σημασία της γλωσσικής ανάπτυξης των βρεφών και των μικρών παιδιών, αναφορικά με την κατανόηση και παραγωγή του λεξιλογίου, στα επίπεδα

που αποτελούν την γλώσσα, καθώς και στα ηλικιακά στάδια κατανόησης και παραγωγής της γλώσσας των παιδιών.

1.1 ΕΠΙΠΕΔΑ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, για την επίτευξη της γλωσσικής ανάπτυξης, η γλώσσα αποτελεί ένα από τα βασικά σημεία της. Η γλώσσα όμως διαθέτει και ορισμένα επίπεδα που την αποτελούν. Τα επίπεδα αυτά είναι στο σύνολο τους έξι, και είναι τα εξής:

- Η φωνητική
- Η φωνολογία
- Η μορφολογία
- Η σύνταξη
- Η σημασιολογία
- Ηπραγματολογία

Τα επίπεδα αυτά θα παρουσιαστούν αναλυτικά στην επόμενη ενότητα.

1.1.1 ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΠΙΠΕΔΩΝ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

I. ΦΩΝΗΤΙΚΗ

Στην φωνητική μελετώνται οι ιδιότητες, ακουστικές και αρθρωτικές, των ήχων και των φθόγγων, οι οποίες είναι δυνατόν να αναπαραχθούν από το φωνητικό σύστημα των ανθρώπων (Ράλλη, 2019). Επομένως, ο συγκεκριμένος κλάδος της γλωσσολογίας ασχολείται με τον τρόπο με τον οποίο αρθρώνονται και ακούγονται οι ήχου/φθόγγοι (Ράλλη, 2019). Η φωνητική διακρίνεται σε τρεις επιμέρους κλάδους. Ο πρώτος και αρχαιότερος κλάδος της είναι η αρθρωτική φωνητική, και εξετάζει την φώνηση, την παραγωγή δηλαδή φθόγγων από τα ανθρώπινα φωνητικά όργανα (Πήτα, 1998). Ο δεύτερος κλάδος είναι η ακουστική φωνητική, ο οποίος ασχολείται με τους φθόγγους, στο διάστημα εκείνο όπου η ακουστική φωνητική μεσολαβεί στην παραγωγή τους από τα ανθρώπινα φωνητικά όργανα, και στην λήψη τους από τα όργανα της ακοής (Πήτα, 1998). Ο τρίτος και τελευταίος κλάδος της είναι η ακροατική φωνητική, ο οποίος μελετάει το αποτέλεσμα που δημιουργείται από την επίδραση του ήχου (Πήτα, 1998).

II. ΦΩΝΟΛΟΓΙΑ

Η φωνολογία μελετά την οργάνωση των αφηρημένων βασικών μονάδων των φωνημάτων, τα οποία σχηματίζουν τις λέξεις, συμπεριλαμβάνοντας τους κανόνες οι οποίοι αποτελούν την δομή, την κατανομή, την ακολουθία των φωνημάτων, τόσο στην προφορά, όσο και στον

σηματισμό των συλλαβών (Ράλλη, 2019). Σε κάθε φωνολογικό σύστημα, κάθε φώνημα διαφοροποιείται από τα υπόλοιπα του ίδιου συστήματος, σχετικά με ένα ή και περισσότερα χαρακτηριστικά.

III. ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ

Η μορφολογία ασχολείται με τον τρόπο με τον οποίο έχουν οργανωθεί εσωτερικά οι λέξεις (Ράλλη, 2019). Η μικρότερη γλωσσική μονάδα έκφρασης ονομάζεται μόρφημα. Οι λέξεις αποτελούνται από ένα ή και περισσότερα μορφήματα (Ράλλη, 2019). Τα μορφήματα χωρίζονται σε κατηγορίες αναλόγως την μορφή και την λειτουργία τους. Μία πρώτη κατηγοριοποίηση των μορφημάτων, είναι τα δεσμευμένα και τα ελεύθερα. Τα ελεύθερα είναι εκείνα τα οποία έχουν την ικανότητα να είναι ανεξάρτητα μέσα σε μία πρόταση, και δεν εξαρτώνται από την παρουσία άλλων (Πήτα, 1998). Τα δεσμευμένα αντιθέτως, δεν εμφανίζονται ως αυτόνομες λέξεις, αλλά πάντα σε συνδυασμό με άλλα μορφήματα ως μέρος μίας λέξης (Ράλλη, 2019). Μία ακόμη κατηγοριοποίηση είναι τα λεξικά και τα γραμματικά μορφήματα. Τα λεξικά είναι εκείνα τα οποία έχουν μία λεξική σημασία, και δηλώνουν αντικείμενα, πρόσωπα κ.α., ενώ τα γραμματικά υποδηλώνουν γραμματικές σχέσεις, και ουσιαστικά έχουν γραμματική σημασία (Πήτα, 1998 • Ράλλη, 2019).

IV. ΣΥΝΤΑΞΗ

Η σύνταξη μελετά τον τρόπο κατά τον οποίο διάφορες ξεχωριστές λέξεις μπορούν να συνδυαστούν μαζί, έτσι ώστε να σχηματιστούν προτάσεις, με γραμματικά ορθό τρόπο (Ράλλη, 2019). Σε ορισμένες γλώσσες, η σειρά με την οποία παρατηρούνται οι λέξεις καθορίζουν και την σύνταξη.

V. ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΑ

Το επίπεδο της σημασιολογίας ασχολείται κυρίως με τις έννοιες οι οποίες εκφράζονται μέσω λέξεων και φράσεων (Ράλλη, 2019). Οι λέξεις αυτές πρέπει να είναι αντίστοιχες μίας κοινής έννοιας, έτσι ώστε να είναι δυνατή η επικοινωνία μεταξύ των ατόμων (Ράλλη, 2019). Ο όρος της σημασιολογίας αναφέρεται σε κανόνες από τους οποίους αποτελούνται οι λέξεις και οι προτάσεις (Feldman, 2013). Είναι δεδομένο πως ένα παιδί το οποίο είναι στη διαδικασία απόκτησης της γλώσσας, βρίσκει εξαιρετικά δύσκολη την διαδικασία της ταυτοποίησης του αντικειμένου στο οποίο αναφέρεται η λέξη. Όμως όσο πιο κατανοητή γίνεται η σημασιολογία από το παιδί, τόσο πιο εύκολο του είναι να κατανοεί τις διαφορές ανάμεσα στις λέξεις (Lightfoot & Cole & Cole, 2014 • Feldman, 2013).

VI. ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΑ

Η πραγματολογία σχετίζεται με τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι επιλέγουν να επικοινωνούν μεταξύ τους, για συγκεκριμένους σκοπούς, και σε συγκεκριμένα κοινωνικά πλαίσια (Ράλλη, 2019). Για παράδειγμα, ο τρόπος με τον οποίο τα παιδιά επιλέγουν να μιλήσουν με τους γονείς τους ή τα οικεία τους πρόσωπα διαφοροποιείται από εκείνον που επιλέγουν να χρησιμοποιήσουν όταν επιθυμούν να επικοινωνήσουν με άλλα πρόσωπα, όπως οι δασκάλες στο σχολείο τους (Ράλλη, 2019).

1.2 ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΦΩΝΟΛΟΓΙΑΣ

Έχει γίνει γνωστό πως τα βρέφη είναι ευαίσθητα, από πολύ μικρή ηλικία, στους ήχους του λόγου (Harley, 2008). Μάλιστα η ικανότητα αντίληψης της γλώσσας φαίνεται να είναι πιο ανεπτυγμένη από την ικανότητα παραγωγής (Κατή, 1992). Μεγάλη διαφορά παρουσιάζεται ανάμεσα σε κάτι το οποίο το παιδί μπορεί να το αντιληφθεί, και σε εκείνο το οποίο μπορεί να παράγει (Κατή, 1992). Το σίγουρο είναι πως όταν αναφερόμαστε στην φωνολογική ανάπτυξη ενός παιδιού, πρέπει να λαμβάνονται υπόψιν τόσο η αντίληψη, όσο και η παραγωγή των λέξεων (Κατή, 1992).

Η κατάκτηση των φωνολογικών γνώσεων από τα παιδιά αποτελεί βασική προϋπόθεση για την γλωσσική τους εξέλιξη. Ένα παιδί για να μπορέσει να κατανοήσει τις λέξεις, πρέπει να τις αντιλαμβάνεται φωνολογικά. Για να το καταφέρουν αυτό, ιδιαίτερη σημασία αποδίδεται στην προγλωσσική περίοδο, καθώς κατέχει σημαντικό ρόλο στην προετοιμασία του παιδιού όσον αφορά την μάθηση, εφόσον οι ικανότητες αντίληψης και παραγωγής της γλώσσας δημιουργούνται τότε (Κατή, 1992). Σχετικά με την αντίληψη της ομιλίας των βρεφών, η ικανότητα αυτή υπάρχει ήδη από την αρχή της ζωής τους, και συνεχίζει να αναπτύσσεται σε όλη την διάρκεια της (Ράλλη, 2019). Επιπρόσθετα, η εξοικείωση ενός βρέφους με την ομιλία των ανθρώπων φαίνεται να προκαλεί προτίμηση για μία ομιλία με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά (Κατή, 1992). Ένα βρέφος είναι ικανό από την στιγμή της γέννησης του να ξεχωρίσει διαφορετικούς ήχους, όπως και να διακρίνει την φωνή της μητέρας του (Ράλλη, 2019). Ήδη από την γέννηση, φανερώνεται η προτίμηση που έχουν να ακούνε ομιλίες και πολύπλοκους ήχους, όπως για παράδειγμα φωνές και θορύβους, έναντι άλλων καθαρών ήχων (Berk, 2019 • Lightfoot & Cole & Cole, 2014). Μεγάλη σημασία δίνεται στις ενδείξεις πως το βρέφος μπορεί και κατηγοριοποιεί τους γλωσσικούς ήχους με βάση τις φωνητικές ιδιότητες (Κατή, 1992). Αυτές οι ικανότητες φωνητικής διάκρισης είναι πιθανό να μην επαρκούν για την εκμάθηση μίας γλώσσας, όπως άλλωστε συμβαίνει και με τα ζώα, όμως αποτελούν προαπαιτούμενες ικανότητες κατηγοριοποίησης των ήχων της γλώσσας. Η κατηγοριοποίηση αυτή δεν αποτελεί για τα παιδιά σχετική και υποκειμενική διαδικασία (Κατή, 1992). Παράλληλα με τις ικανότητες αντίληψης των φωνητικών στοιχείων, ένα βρέφος μπορεί και αντιλαμβάνεται προσωδιακά φαινόμενα, τα οποία χρησιμοποιούνται από τις γλώσσες, με σκοπό την διαφοροποίηση διαφόρων εννοιών. Τέτοια φαινόμενα είναι ο επιτονισμός της φωνής, ο μουσικός και δυναμικός τόνος, κ.α. (Κατή, 1992). Μάλιστα, η αντίληψη τέτοιων φαινόμενων προσωδίας, έχουν παρατηρηθεί ήδη από την ηλικία των 6 εβδομάδων. Η

κατάκτηση διάκρισης των προσωδιακών φαινομένων, καθιστά το παιδί ικανό να ξεχωρίσει τις γλωσσικές εκφράσεις, σε λέξεις και φράσεις. Επιπλέον, η αντίληψη του τονισμού είναι ιδιαίτερα χρήσιμη, όσον αφορά την αναγνώριση των λέξεων, καθώς και την κατανόηση του ρυθμού και επιτονισμού τους (Κατή, 1992). Συνεπώς, όλες οι ικανότητες διάκρισης των φωνημάτων αποτελούν σημαντικές βάσεις, αναφορικά με την αναγνώριση των φωνημάτων. Στην ηλικία των 18 μηνών ένα βρέφος έχει πλέον την ικανότητα να διακρίνει φωνητικές αντιθέσεις, οι οποίες δεν παρουσιάζονται στην μητρική του γλώσσα (Ράλλη, 2019). Βρέφη ηλικίας 1 έως 4 μηνών, είναι ικανά να διακρίνουν όλες τις διαφορετικές αντιθέσεις της φωνητικής (Ράλλη, 2019). Βρέφη ηλικίας 4 έως 6 μηνών, διαθέτουν την ικανότητα διάκρισης διαφορετικών μοτίβων επιτονισμού, και παράλληλα παρουσιάζουν μία ευαισθησία στα προσωδιακά χαρακτηριστικά της γλώσσας (Ράλλη, 2019), και επιπλέον μπορούν να διακρίνουν προσωδιακά χαρακτηριστικά της μητρικής τους γλώσσας συγκριτικά με άλλες γλώσσες (Kent & Míolo, 1995). Τέλος, βρέφη ηλικίας 7 έως 10 μηνών, αρχίζουν να διακρίνουν ανάμεσα σε άλλες γλώσσες, λέξεις της μητρικής τους γλώσσας, σε όλο και πιο σύντομο χρονικό διάστημα (Ράλλη, 2019).

Αναφορικά με την ικανότητα της φωνολογικής παραγωγής των παιδιών, η συγκεκριμένη ικανότητα είναι αποτέλεσμα ορισμένων αναπτυξιακών σταδίων. Τα στάδια αυτά είναι: α) η προγλωσσική επικοινωνία ή φωνοποιήσεις, β) το βάβισμα, γ) οι πρώτες λέξεις (Ράλλη, 2019). Η φωνητική δραστηριότητα του βρέφους, παρά το γεγονός πως εκδηλώνεται μέσω των φωνοποιήσεων, έχει ήδη ξεκινήσει από την στιγμή της γέννησης του παιδιού, μέσω διαφόρων άναρθρων ήχων που παράγει, καθώς και μέσω του κλάματος (Ράλλη, 2019). Η φωνητική ανάπτυξη αρχίζει κατά το διάστημα των 2 πρώτων μηνών, και ολοκληρώνεται περίπου στην ηλικία των 7 ετών (Ράλλη, 2019). Ο Oller (1980) έχει προτείνει 4 στάδια αναφορικά με την φωνητική ανάπτυξη των βρεφών, κατά τη διάρκεια του πρώτου χρόνου της ζωής τους, τα οποία είναι τα εξής:

- Το στάδιο των φωνοποιήσεων ή της φώνησης, στο διάστημα των 2 πρώτων μηνών της ζωής
- Το στάδιο της πρώιμης “άρθρωσης”, στο διάστημα 1 έως 4 μηνών
- Το στάδιο της επέκτασης, μεταξύ 3 και 8 μηνών
- Το στάδιο της κανονικότητας, κατά το διάστημα 5 έως 10 μηνών

1.3 ΣΥΝΤΑΞΗ ΚΑΙ ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ

Στο διάστημα μεταξύ του πρώτου και του δεύτερου έτους της ζωής, ένα παιδί με τυπική ανάπτυξη, χρησιμοποιεί μόνο μία λέξη για την εκφορά πολλών και διαφορετικών νοημάτων (Ράλλη, 2019). Ένα σημαντικό μέσο για τον προσδιορισμό της μορφοσυντακτικής ανάπτυξης των παιδιών, είναι το Μέσο Μήκος Εκφωνήματος (Ράλλη, 2019). Μάλιστα, αλλαγές που παρατηρούνται στην γλωσσική ανάπτυξη των παιδιών, σχετίζονται με την αύξηση του Μέσου Μήκους Εκφωνήματος (Ράλλη, 2019). Αναφορικά με τον υπολογισμό του Μέσου Μήκους Εκφωνήματος, για να είναι δυνατόν να υπολογιστεί, βασική προϋπόθεση αποτελεί η συλλογή ενός δείγματος, το οποίο είναι αντιπροσωπευτικό του λόγου των παιδιών (Ράλλη, 2019). Ο

Brown (1973) υποστήριξε πως ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα πρέπει να περιλαμβάνει κοντά στις 50 έως 100 εκφράσεις, με κατανοητό και σαφές περιεχόμενο.

Σχετικά με την σύνταξη των φράσεων, αρχικά παρατηρείται η διάκριση τους σε ονοματικές και ρηματικές φράσεις. Μία ονοματική φράση είναι πιθανό να έχει είτε απλή, είτε διευρυμένη μορφή (Ράλλη, 2019). Σε μία απλή ονοματική φράση, παρατηρείται μόνο ένα άρθρο και ένα ουσιαστικό, ενώ σε μία διευρυμένη ονοματική φράση, υπάρχει άρθρο, ουσιαστικό και επίθετο (Ράλλη, 2019). Η ρηματική φράση, αποτελεί τον συνδυασμό ενός ρήματος, με τους αντίστοιχους προσδιορισμούς του και τα συμπληρώματα του (Ράλλη, 2019). Αναφορικά με τα είδη των προτάσεων, τα παιδιά από την ηλικία των 2 ετών και έπειτα, παράγουν απλές καταφατικές προτάσεις, οι οποίες περιέχουν τρεις λέξεις, ένα υποκείμενο, ένα ρήμα και ένα αντικείμενο (Ράλλη, 2019). Κυρίαρχη θέση στον λόγο των ενηλίκων προς τα παιδιά, έχουν οι ερωτήσεις, καθώς μέσω των ερωτήσεων τα παιδιά αποκτούν πληροφορίες για την γλώσσα, αλλά και τον κόσμο (Berglund & Eriksson, 2000).

Τα μικρότερα τμήματα των λέξεων που έχουν γλωσσική σημασία ονομάζονται μορφήματα, και δεν μπορούν να διαιρεθούν σε πιο μικρά μέρη, χωρίς να διαφοροποιηθεί η σημασία τους (Guasti & Rizzi, 2002 • Owens, 2005). Η ελληνική γλώσσα διαθέτει πολλά διαφορετικά μορφήματα, τα οποία χρησιμοποιούνται για να δηλώσουν: α) το γένος, β) τον αριθμό, γ) την πτώση, δ) το πρόσωπο, και ε) την φωνή και τον χρόνο (Ράλλη, 2019). Παρουσιάζονται δύο τύποι μορφημάτων, τα ελεύθερα μορφήματα, τα οποία από μόνα τους έχουν μία σημασία. Ο δεύτερος τύπος, είναι τα δεσμευμένα μορφήματα, τα οποία τοποθετούνται σε διάφορες λέξεις, έτσι ώστε να αλλάξουν την σημασία τους (Ράλλη, 2019).

1.4 ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΑ: ΚΑΤΑΝΟΗΣΗ ΚΑΙ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

Για να μπορέσουν τα παιδιά να οδηγηθούν στην ολοκληρωτική κατάκτηση της γλώσσας, πρέπει να έχουν αποκτήσει τον σημασιολογικό τομέα της. Τα πρώτα στοιχεία σημασίας που μαθαίνει ένα βρέφος είναι σχετικά με την σημασία των λέξεων (Μότσιου, 2017). Στον σημασιολογικό τομέα της γλώσσας, περιλαμβάνονται η γνώση και η σημασία των λέξεων και των προτάσεων (Κατή, 1992). Τόσο η γλωσσολογία, όσο και η ψυχολογία, υποστηρίζουν πως η γνώση του λεξικού δεν αποτελείται από έναν κατάλογο λέξεων. Η ανάπτυξη της σημασίας των λέξεων δεν αποτελεί απλή διαδικασία για τα παιδιά. Αρχικά, η δυνατότητα εκμάθησης μίας λεξικής σημασίας στηρίζεται στην σύνδεση μίας φωνητικής μορφής με ένα αντικείμενο ή με ένα πρόσωπο (Μότσιου, 2017). Επιπρόσθετα, συχνά παρατηρείται το φαινόμενο μία λέξη να διαθέτει ποικίλες σημασίες. Το γεγονός αυτό δυσκολεύει τα παιδιά ως προς τον προσδιορισμό του σημείου αναφοράς τους. Οι πιο σύνθετες σημασιολογικές μονάδες του λεξικού, είναι οι λέξεις (Κατή, 1992). Η λέξη είναι το πιο μικρό στοιχείο της γλωσσολογίας, με σημασιολογικό ή πραγματολογικό περιεχόμενο, το οποίο έχει την δυνατότητα να στέκεται μόνο του στον λόγο. Επιπλέον, η λέξη είναι ένα σύμβολο, το οποίο χρησιμοποιείται για να μπορέσει ο ομιλητής να αναφερθεί σε διάφορες έννοιες (Ράλλη, 2019). Όμως υπάρχουν και μικρότερες μονάδες από τις λέξεις, τα μορφήματα. Τα μορφήματα αυτά ουσιαστικά αποτελούν τις ρίζες των λέξεων, υποδηλώνοντας την βασικότερη σημασία τους

(Κατή, 1992). Συνεπώς, όταν αναφερόμαστε στην κατανόηση μίας λέξης από τα παιδιά, εννοείται η ικανότητα εντοπισμού διάφορων παραμέτρων, κατά την παραγωγή του λόγου, συμπεριλαμβάνοντας τους ήχους και τα προσωδιακά χαρακτηριστικά της γλώσσας (Ράλλη, 2019).

Για να καταφέρουν τα μικρά παιδιά να χρησιμοποιήσουν την γλώσσα, θα πρέπει να έχει προηγηθεί μία πορεία όσον αφορά την κατανόηση των λέξεων, και μετέπειτα στην παραγωγή τους.

1.4.1 ΚΑΤΑΝΟΗΣΗ ΤΩΝ ΠΡΩΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

Ένα πολύ σημαντικό κομμάτι της συνολικής γλωσσικής ανάπτυξης των παιδιών είναι η κατάκτηση των λέξεων (Ράλλη, 2019). Ο λόγος αποτελεί το επίκεντρο της γλώσσας. Όταν αναφερόμαστε στην αντίληψη του λόγου, εννοούμε τον τρόπο με τον οποίο αναγνωρίζουμε ή κατανοούμε τους διάφορους ήχους της γλώσσας (Harley, 2008). Για να καταφέρει ένα βρέφος να χρησιμοποιήσει επιτυχώς την γλώσσα του περιβάλλοντός του, πρέπει αρχικά να διαθέτει την ικανότητα να την προσλαμβάνει - κατανοεί, στην συνέχεια να την αποθηκεύει, και τελικά να την παράγει (Ράλλη, 2019).

Όπως είναι αναμενόμενο, η διαδικασία κατανόησης της γλώσσας από τα βρέφη και τα μικρά παιδιά, συμβαίνει σταδιακά. Παρουσιάζονται δηλαδή, διαφορετικά στάδια ανάπτυξης των παιδιών σχετικά με τις λέξεις τις οποίες κατανοούν, στις αντίστοιχες ηλικιακές περιόδους της ζωής τους. Αυτή η ανάπτυξη του λεξιλογίου ξεκινάει για τα περισσότερα παιδιά με αργούς σχετικά ρυθμούς. Μετά τα πρώτα τους γενέθλια αρχίζει μία αύξηση του λεξιλογίου (Ράλλη, 2019). Καθ' όλη την διάρκεια της συγκεκριμένης περιόδου, ο ρυθμός με τον οποίο αναπτύσσεται μία λέξη είναι αργός, καθώς το γεγονός πως τα παιδιά ακούνε μία νέα λέξη, αυτό δεν συνεπάγεται με την μάθηση και ένταξη της εκάστοτε λέξης στο λεξιλόγιο τους. Οι λέξεις μαθαίνονται σταδιακά από τα παιδιά, αφού πρώτα ολοκληρώσουν την κατάκτηση τους σε προσληπτικό επίπεδο, και δεν εντάσσονται απαραίτητως στο εκφραστικό τους λεξιλόγιο. Η διαδικασία της κατάκτησης αυτής περιλαμβάνει ορισμένες σημαντικές προϋποθέσεις. Ο εντοπισμός της λέξης αποτελεί την πρώτη προϋπόθεση. Μία από τις πρώτες δυσκολίες ενός βρέφους είναι ο εντοπισμός της λέξης μέσα στην ροή της ομιλίας. Μόλις το παιδί καταφέρει και αναγνωρίσει επιτυχώς μία λέξη μέσα σε μία ομιλία, στη συνέχεια πρέπει να κατανοήσει ποιο είναι το σημείο αναφοράς της συγκεκριμένης λέξης. Συνεπώς, η δεύτερη προϋπόθεση αναφορικά με την κατάκτηση του λεξιλογίου, είναι η αντιστοίχιση της λέξης με το αντικείμενο στο οποίο αναφέρεται. Ορισμένοι παράγοντες οι οποίοι μπορούν να συμβάλλουν στην διαδικασία της αντιστοίχισης της λέξης με το αντικείμενο στο οποίο αναφέρεται είναι: α) λεξιλογικές αρχές, δηλαδή η αναφορά των λέξεων σε αντικείμενα, γεγονότα κ.α., β) οι επικοινωνιακές προθέσεις, τόσο των βρεφών, όσο και του συνομιλητή τους, καθώς και η κατανόηση του διαλόγου, βοηθούν στην σημασιολογική κατάκτηση των νέων λέξεων, γ) τα γλωσσικά ερεθίσματα από το περιβάλλον, τα οποία εμφανίζονται σε διαφορετικά καθημερινά πλαίσια των παιδιών, όπως την διάρκεια του παιχνιδιού, την ώρα του γεύματος κ.α., και δ) η

γραμματική και η σύνταξη, φαινόμενα τα οποία περιλαμβάνουν πληροφορίες όπως η δομή μίας γλώσσας, η οποία συμβάλλει πολύ στην σημασιολογική κατανόηση των λέξεων. Η τρίτη προϋπόθεση αναφορικά με την λεξιλογική κατάκτηση αφορά την επέκταση των λέξεων. Η τέταρτη και τελευταία προϋπόθεση είναι σχετική με την κωδικοποίηση της μορφής της λέξης (Ράλλη, 2019).

Τέλος, η κατάκτηση των λέξεων σε επίπεδο κατανόησης γίνεται μήνες νωρίτερα προτού τα παιδιά μπορούν να πουν τις πρώτες τους λέξεις (Μότσιου, 2017).

Η ικανότητα της κατανόησης των λέξεων από τα παιδιά ξεκινάει αρκετά νωρίς, καθώς βρέφη 1-2 μηνών, είναι ικανά να κάνουν λεπτές διακρίσεις μεταξύ φθόγγων. Από τον τέταρτο μήνα της ζωής τους έχουν την ικανότητα να αναγνωρίζουν το όνομα τους, καθώς και να το διακρίνουν ανάμεσα από παρόμοια ονόματα. Στην ηλικία των πέντε μηνών, τα βρέφη παρουσιάζουν ευαισθησία στα τονικά πρότυπα των συλλαβών της μητρικής τους γλώσσας (Weber et al., 2004). Στην ηλικιακή πλέον περίοδο των έξι μηνών αρχίζουν να φανερώνουν τις πρώτες ενδείξεις κατανόησης των λέξεων που αναφέρονται σε πολύ οικεία αντικείμενα, όπως “μαμά” και “παπιά” (Lightfoot & Cole & Cole, 2014). Έπειτα από ένα σύντομο χρονικό διάστημα, τα βρέφη επικεντρώνουν την προσοχή τους σε πιο μεγάλες μονάδες του λόγου, οι οποίες είναι εξαιρετικά σημαντικές για την εξαγωγή του νοήματος. Κατανοούν και αναγνωρίζουν οικείες τους λέξεις στον προφορικό λόγο, και συγκεντρώνονται για περισσότερο χρονικό διάστημα στο άκουσμα του λόγου, ο οποίος έχει σαφή όρια ανάμεσα σε φράσεις και προτάσεις. Στην ηλικία των οκτώ έως δέκα μηνών τα βρέφη, παρατηρείται πως κατανοούν τις πρώτες τους λέξεις, παράλληλα με την παραγωγή των πρώτων φωνημάτων, καθώς και αναγνωρίζουν και κατηγοριοποιούν διάφορα αντικείμενα και γεγονότα (Μότσιου, 2017).

Κοντά στους εννέα πρώτους μήνες, τα βρέφη είναι σε θέση να κατανοούν κάποιες συνηθισμένες εκφράσεις, οι οποίες χρησιμοποιούνται σε συγκεκριμένες περιστάσεις, κυρίως ρουτίνας (Lightfoot & Cole & Cole, 2014). Μάλιστα, τα παιδιά ηλικίας 9 έως 12 μηνών, κατά μέσο όρο, κατανοούν 139 λέξεις, με τυπική απόκλιση 117 λέξεις.

Μόλις συμπληρώσουν τον πρώτο χρόνο ζωής, και πιο συγκεκριμένα κατά την ηλικιακή περίοδο 13 έως 15 μηνών, τα παιδιά κατανοούν κατά μέσο όρο 173 λέξεις, με τυπική απόκλιση 89 λέξεις. Επιπλέον, μπορούν και να κατανοήσουν περίπου 12 συνηθισμένες φράσεις (Lightfoot & Cole & Cole, 2014). Μάλιστα, ο αριθμός λέξεων τις οποίες κατανοούν τα παιδιά, συσχετίζεται θετικά με τον αριθμό των φράσεων τις οποίες εξίσου κατανοούν, ($p = 0.662$ και $r = 0.000$). Είναι ικανά επίσης, το ίδιο χρονικό διάστημα, να πουν και την πρώτη τους κατανοητή λέξη.

Τέλος, μετά τον πρώτο χρόνο τα παιδιά, καταφέρνουν πλέον, και να κατανοούν και να παράγουν την γλώσσα με σημαντικό ρυθμό (Lightfoot & Cole & Cole, 2014). Κατά μέσο όρο από το διάστημα των 16 μηνών, έως τους 18 μήνες, τα παιδιά κατανοούν, ένα σύνολο 242 λέξεων, με τυπική απόκλιση 112 λέξεις.

Αναφορικά με το είδος των λέξεων που κατανοούνται στην ηλικιακή περίοδο 8 έως 16 μηνών, τα παιδιά περισσότερο κατανοούν τα ουσιαστικά, παρά τα παράγωγα. Επιπρόσθετα, τα κοινά

ουσιαστικά εμφανίζονται αρκετά συχνά σε παιδιά τα οποία κατανοούν ένα εύρος λέξεων, μεταξύ 50 και 200 (Tomasello & Bates, 2001). Σχετικά με την κατανόηση των ρημάτων, σύμφωνα με στατιστικές αναλύσεις, αυξάνονται αισθητά, κατά το στάδιο της ανάπτυξης του λεξιλογίου.

Επιπλέον, σύμφωνα με τον Benedict (1979), σχετικά με τις 50 πρώτες λέξεις που κατανοούν και παράγουν τα παιδιά, υπάρχουν διαφορές όσον αφορά το ποσοστό κατανόησης και παραγωγής των λέξεων. Πιο συγκεκριμένα, στην κατηγορία των ουσιαστικών που αναφέρονται σε διάφορα “πράγματα”, 56% είναι το ποσοστό κατανόησης τους, ενώ 61% είναι το ποσοστό παραγωγής τους. Σε πιο συγκεκριμένα ουσιαστικά, όπως τα πρόσωπα και τα ζώα, το ποσοστό κατανόησης τους φτάνει το 17%, ενώ το ποσοστό παραγωγής τους το 11%. Ακόμη, σε άλλα γενικά ουσιαστικά, όπως είναι οι λέξεις που αναφέρονται σε όλα τα μέλη μίας κατηγορίας, το ποσοστό κατανόησης τους φτάνει το 39%, ενώ το ποσοστό παραγωγής τους το 50%. Αναφορικά με τα έμψυχα και τα άψυχα αντικείμενα, και πάλι το ποσοστό παραγωγής τους είναι πιο υψηλό, συγκριτικά με το ποσοστό κατανόησης, καθώς στην κατηγορία των έμψυχων αντικειμένων, το ποσοστό κατανόησης τους είναι 9%, ενώ το ποσοστό παραγωγής τους είναι 13%. Το ποσοστό κατανόησης των άψυχων αντικειμένων είναι 30%, ενώ το ποσοστό παραγωγής τους, είναι 37%. Τέλος, σχετικά με τις αντωνυμίες, το ποσοστό κατανόησης τους φτάνει μόλις το 1%, ενώ το ποσοστό παραγωγής τους, το 2%. Συνεπώς, στην κατηγορία των ουσιαστικών, τα παιδιά κατανοούν περισσότερο από ότι παράγουν, μόνο τα συγκεκριμένα ουσιαστικά.

Σχετικά με την κατηγορία *πραξιακές λέξεις*, το ποσοστό κατανόησης τους είναι 36%, συγκριτικά με το ποσοστό παραγωγής τους, το οποίο είναι 19%. Πιο συγκεκριμένα, παιχνίδια διαπροσωπικής δράσης, όπως το κρυφτό, κατανοούνται σε ποσοστό 15%, ενώ παράγονται σε ποσοστό 11%. Διάφορα γεγονότα, όπως “τρώω” τα παιδιά τα κατανοούν σε ποσοστό 1%, ενώ δεν τα παράγουν καθόλου. Ακόμη, λέξεις οι οποίες σχετίζονται με την τοποθέτηση ενός αντικειμένου σε μία συγκεκριμένη θέση, το ποσοστό κατανόησης τους είναι 5%, ενώ το ποσοστό παραγωγής τους, είναι 1%. Τέλος, λέξεις που αντιπροσωπεύουν γενική δράση και απαγόρευση, το ποσοστό κατανόησης τους από τα παιδιά είναι 15%, ενώ το ποσοστό παραγωγής τους, είναι 6%. Συνεπώς, όλη η κατηγορία *πραξιακές λέξεις*, περισσότερο κατανοείται, παρά παράγεται από τα παιδιά.

Όσον αφορά την κατηγορία των λέξεων που περιγράφουν την τροποποίηση μίας κατάστασης, περισσότερο είναι το ποσοστό παραγωγής τους, 10%, από ότι κατανόησης τους, 3%. Λέξεις που υποδηλώνουν καθεστώς, όπως για παράδειγμα η έκφραση “αυτό τελείωσε”, κατανοούνται σε ποσοστό 2%, και παράγονται σε ποσοστό 4%. Τα επίθετα, κατανοούνται σε ποσοστό μόλις 1%, και παράγονται σε ποσοστό 3%. Διάφορες τοπικές λέξεις, όπως το “έξω” δεν κατανοούνται καθόλου, ενώ παράγονται σε ποσοστό 2%. Τέλος, σχετικά με τις κτητικές λέξεις, όπως για παράδειγμα “δικό μου”, αυτές κατανοούνται σε ποσοστό 1%, και παράγονται επίσης σε ποσοστό 1%.

Τέλος, σχετικά με τις προσωπικές - κοινωνικές λέξεις, κατανοούνται από τα παιδιά σε ποσοστό 5%, ενώ παράγονται σε ποσοστό 10%. Λέξεις οι οποίες δηλώνουν έναν ισχυρισμό ή

επιβεβαίωση, κατανοούνται κατά 2%, ενώ παράγονται κατά 9%. Τέλος, οι κοινωνικά εκφραστικά λέξεις, περισσότερο κατανοούνται από τα παιδιά, 4%, παρά παράγονται, 1%.

Το συμπέρασμα που προκύπτει εύλογα από τα παραπάνω, είναι πως οι 50 πρώτες λέξεις που κατανοούν και παράγουν τα παιδιά, παρουσιάζουν μικρές διαφορές σχετικά με τα ποσοστά κατανόησης και παραγωγής τους, με το ποσοστό της παραγωγής τους να είναι μεγαλύτερο. Μόνο στην κατηγορία *πραξιακές λέξεις*, το ποσοστό κατανόησης τους είναι μεγαλύτερο από το ποσοστό παραγωγής τους.

Ακόμη, μία πολύ ενδιαφέρουσα παράμετρος αναφορικά με την κατανόηση των λέξεων από τα παιδιά ηλικίας 8 έως 18 μηνών, είναι η συσχέτιση των λέξεων που κατανοούν, με άλλες επικοινωνιακές ικανότητες, όπως είναι οι επικοινωνιακές χειρονομίες. Μεταξύ των λέξεων που κατανοούνται και διάφορων άλλων επικοινωνιακών χειρονομιών, διαπιστώθηκε σημαντική θετική στατιστική συσχέτιση, ($r= 0.690$ και $p= 0.000$). Δηλαδή, οι λέξεις οι οποίες κατανοούνται από τα παιδιά, συσχετίζονται με τις επικοινωνιακές χειρονομίες. Ακόμη, άλλες επικοινωνιακές ικανότητες, όπως το συμβολικό και λειτουργικό παιχνίδι συσχετίστηκαν επίσης με τις λέξεις που κατανοούν τα παιδιά. Όταν αναφερόμαστε στο συμβολικό παιχνίδι, εννοείται η υποκατάσταση ενός αντικειμένου ή ρόλου. Διαπιστώθηκε λοιπόν, σημαντική θετική στατιστική συσχέτιση, ($r= 0.358$ και $p= 0.044$), μεταξύ των λέξεων που κατανοούν τα παιδιά, και του συμβολικού παιχνιδιού. Συνεπώς, οι λέξεις οι οποίες κατανοούνται από τα παιδιά, συσχετίζονται με το συμβολικό παιχνίδι.

Τέλος, αναφορικά με την γλωσσική ανάπτυξη, ένα βασικό ερώτημα, είναι το πως κατακτάται η γλωσσική επάρκεια από τα παιδιά. Στο ερώτημα αυτό προσπάθησαν να δώσουν απάντηση 3 θεωρίες - προσεγγίσεις. Πρώτες ήταν οι προσεγγίσεις της θεωρίας της μάθησης, όπου σύμφωνα με τον Skinner, οι κύριοι μηχανισμοί που βρίσκονται πίσω από την γλωσσική ανάπτυξη, είναι η ενίσχυση, η μίμηση, και η άσκηση. Για παράδειγμα, οι γονείς αναφέρουν πραγματικές λέξεις στα παιδιά, και εκείνα τους μιμούνται. Όμως η προσέγγιση αυτή, δεν εξηγεί το πως τα βρέφη μπορούν να κατανοούν και να χρησιμοποιούν τους κανόνες της γλώσσας με ευκολία, καθώς και το πως είναι ικανά να επινοούν νέες φράσεις και προτάσεις, εκτός όσων έχουν ακούσει. Όσον αφορά τις γεννητικές προσεγγίσεις, η γλώσσα θεωρείται ως εγγενής δεξιότητα των παιδιών. Τα παιδιά δηλαδή, διαθέτουν έναν έμφυτο εγγενή μηχανισμό, ο οποίος κατευθύνει την ανάπτυξη της γλώσσας. Οι γεννητικές προσεγγίσεις δέχτηκαν αρκετή κριτική, καθώς δεν έλαβαν υπόψιν τις κοινωνικές εμπειρίες των παιδιών. Τέλος, σύμφωνα με τον Tomasello (2003), και την θεωρία της κατασκευής, τα παιδιά προσεγγίζουν την μάθηση ενεργητικά. Δηλαδή, η γλώσσα αναπτύσσεται βασιζόμενη στα γλωσσικά ερεθίσματα που δέχονται τα παιδιά από το περιβάλλον. Η γλωσσική ανάπτυξη δηλαδή, προκύπτει από μία πιο γενική ανάπτυξη, η οποία είναι αποτέλεσμα γνωστικών, κοινωνικών και συναισθηματικών αλληλεπιδράσεων.

1.4.2 ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΤΩΝ ΠΡΩΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

Τα βρέφη σε αυτές τις ηλικιακές περιόδους, είναι σε θέση να κατανοούν πολύ περισσότερες λέξεις, από όσες παράγουν. Η ικανότητα παραγωγής των πρώτων λέξεων, ξεκινάει κατά το

τέλος του πρώτου χρόνου ζωής ενός παιδιού, και συνεχίζει να αναπτύσσεται καθ' όλη την διάρκεια της ζωής του (Ράλλη, 2019). Η αποθήκευση διαφόρων λέξεων στην μνήμη ενός παιδιού, πιθανόν να βασίζεται σε υποκείμενες φωνολογικές ικανότητες (Ingram, 1999).

Αναφορικά με την φωνητική ανάπτυξη των παιδιών, κατά τον πρώτο χρόνο της ζωής τους, υπάρχουν διάφορα στάδια από τα οποία περνάνε τα παιδιά. Το πρώτο στάδιο είναι οι ημι-ηχηροί πυρήνες, 0 έως 2 μηνών, όπου εκτός από το κλάμα, παρατηρείται και ένα άλλο είδος φωνοποιήσεων, όταν το βρέφος βρίσκεται σε ήρεμη κατάσταση. Οι ημι-ηχηροί πυρήνες αποτελούν ήρεμες φωνές, καθώς τα βρέφη σε αυτή την ηλικία, δεν είναι ικανά να ελέγχουν την λειτουργία του στόματος τους (Παπαηλιού, 2005). Τέλος, η ένταση των ημι-ηχηρών πυρήνων, είναι συνήθως χαμηλή. Το δεύτερο στάδιο της φωνητικής ανάπτυξης είναι η πρώιμη άρθρωση. Το στάδιο αυτό παρατηρείται στις ηλικίες 2 έως 4 μηνών. Ουσιαστικά την περίοδο αυτή, γίνεται συνδυασμός των ημι-ηχηρών πυρήνων, με ήχους οι οποίοι παρομοιάζονται με ουρανικά σύμφωνα. Από τον συνδυασμό αυτών των δύο δημιουργούνται από τα παιδιά για πρώτη φορά φωνοποιήσεις, οι οποίες μοιάζουν με συλλαβές, και ονομάζονται ψελλίσματα. Το τρίτο ηλικιακό στάδιο της φωνητικής ανάπτυξης των παιδιών, είναι το φωνητικό παιχνίδι, από τους 4 έως τους 6 πρώτους μήνες. Πλέον οι φωνητικές ικανότητες των παιδιών παρουσιάζονται με μεγαλύτερη ποικιλία. Τόσο τα είδη, όσο και η συχνότητα με την οποία παράγουν τις φωνοποιήσεις τα παιδιά, αλλάζουν μέρα με την μέρα (Παπαηλιού, 2005). Συνεπώς, τα βρέφη στο συγκεκριμένο στάδιο ανακαλύπτουν τις ικανότητες τους ως προς τις φωνοποιήσεις τους, μέσω ενός φωνητικού παιχνιδιού. Τέλος, από τους 7 έως τους 10 μήνες, παρατηρείται πλέον το κανονικό βάβισμα των παιδιών, το οποίο κυριαρχεί μέχρι και την εδραίωση των πρώτων τους λέξεων. Η εμφάνιση του βαβίσματος αποτελεί και μία μεγάλη αλλαγή στην φωνητική συμπεριφορά των παιδιών, καθώς μέχρι την περίοδο εκείνη τα βρέφη μπορούσαν και επικοινωνούσαν μόνο μέσω κάποιων φωνοποιήσεων, που όμως δεν παρουσίαζαν κοινά σημεία με τους ήχους της ομιλίας των ενηλίκων. Για πρώτη φορά στη ζωή τους τα παιδιά στο στάδιο αυτό, ξεκινούν να παράγουν ξεχωριστούς φωνητικούς ήχους. Η προσπάθεια αυτή των παιδιών, συνήθως συμβαίνει απότομα, και αποτυπώνει την θέληση των παιδιών για έναρξη της ομιλίας τους. Σε γενικές γραμμές οι συλλαβές που κυριαρχούν στο βάβισμα, είναι σύμφωνο - φωνήεν (Locke, 1983. Smith & Oiler, 1981), και οι πρώτες 50 λέξεις διαθέτουν απλή συλλαβική μορφή σύμφωνο - φωνήεν ή και σύμφωνο - φωνήεν - σύμφωνο. Τέλος, το βάβισμα, σε πολλά γλωσσικά περιβάλλοντα, περιλαμβάνει παρόμοιες φωνοποιήσεις (Locke & Pearson, 1992).

Τα βρέφη λοιπόν, στην τυπική ηλικία των δέκα έως δώδεκα μηνών ξεκινάνε την άρθρωση των πρώτων τους λέξεων (Schacter et al., 2015). Υπάρχει όμως πιθανότητα αυτό να συμβεί και νωρίτερα, κοντά στους εννέα μήνες (Feldman, 2013). Οι πρώτες αυτές λέξεις που ξεκινάει να προφέρει ένα βρέφος, αποτελούν και την πρώτη και εμφανέστερη εκδήλωση της γλωσσικής του ικανότητας (Feldman, 2013). Επιπλέον, οι πρώτες λέξεις ενός παιδιού αποτελούν ένα κομμάτι του προσωπικού του λεξιλογίου, και συνεπώς άτομα της οικογένειας του μπορούν να τις κατανοήσουν (Ράλλη, 2019). Τις πρώτες 0 έως 10 λέξεις των παιδιών, δεν είναι εύκολο να τις ταξινομήσουμε σε κατηγορίες εννοιών των ενηλίκων, καθώς αυτές ενδέχεται να είναι ονόματα οικείων προσώπων, ήχοι ζώων και οχημάτων κ.α. (Παπαηλιού, 2005). Κατά την ηλικιακή περίοδο των 15 έως 24 μηνών, και κυρίως γύρω στους 18 μήνες, τα παιδιά μπορούν να εκφέρουν ένα σύνολο 50 λέξεων (Ράλλη, 2019). Μόλις τα μικρά παιδιά μαθαίνουν μία

καινούργια λέξη, αρκετές φορές είτε την χρησιμοποιούν πολύ συχνά, σε διάφορα αντικείμενα ή γεγονότα, με αποτέλεσμα να κάνουν μία υπερέκταση της λέξης αυτής, είτε από την άλλη να την χρησιμοποιούν πολύ περιορισμένα, συνεπώς δυστυχώς να κάνουν υποέκταση της λέξης (Berk, 2019).

Μόλις το λεξιλόγιο τους αυξηθεί στις 50 έως 200 λέξεις, η συντριπτική πλειοψηφία των λέξεων είναι ονομαστικές (Tomasello & Bates, 2001). Όσον αφορά τα ρήματα και τα επίθετα, η εμφάνιση τους στις δύο πρώτες περιόδους της λεξιλογικής ανάπτυξης, είναι αρκετά σπάνια. Επίσης, και η γραμματική λειτουργία των λέξεων είναι αρκετά σπάνια στα πρώτα στάδια της λεξιλογικής ανάπτυξης.

Την ίδια ηλικιακή περίοδο, στους 18 μήνες, παρατηρείται μία λεξιλογική “έκρηξη” στο εκφραστικό λεξιλόγιο των παιδιών, με αποτέλεσμα ο ρυθμός κατάκτησης λέξεων που ίσχυε μέχρι τότε, δηλαδή κατάκτηση 8 έως 11 λέξεις μηνιαίως, φτάνει τις 22 έως 37 λέξεις τον μήνα (Goldfield & Reznick, 1990). Η λεξιλογική έκρηξη είναι ένα φαινόμενο, το οποίο παρατηρείται σε ποσοστό 70% στο σύνολο των παιδιών. Δεν αποτελεί όμως ένα καθολικό φαινόμενο, και συνεπώς η απουσία του δεν συνεπάγεται απαραίτητα με καθυστέρηση στην λεξιλογική ανάπτυξη ενός παιδιού. Η “έκρηξη” αυτή, είναι αποτέλεσμα ανάπτυξης ποικίλων ικανοτήτων των παιδιών, όπως η ανάπτυξη του φλοιού του εγκεφάλου, η βελτίωση της προσοχής και της μνήμης κ.α. Η λεξιλογική “έκρηξη” αποτελεί ένα από τα πιο σημαντικά χαρακτηριστικά της γλωσσικής ανάπτυξης του πρώτου λεξιλογίου των παιδιών, καθώς η αύξηση των νέων αυτών λέξεων είναι εκρηκτική (Lightfoot & Cole & Cole, 2014). Στα παιδιά με τυπική ανάπτυξη εμφανίζεται κατά την νηπιακή ηλικία των 18 μηνών. Οι περισσότερες έρευνες καταλήγουν στο συμπέρασμα, πως στα παιδιά εκείνα που παρατηρείται η λεξιλογική αυτή “έκρηξη”, η πιο συνηθισμένη περίοδος εμφάνισης είναι στο χρονικό διάστημα ανάμεσα στους 18 έως τους 22 μήνες, ή όταν ο συνολικός αριθμός λέξεων που μπορούν και παράγουν, είναι οι 50 – 100 λέξεις (Παπαηλιού, 2005). Όμως, έχουν παρατηρηθεί και ορισμένες ατομικές διαφορές. Σε κάποια παιδιά είναι πιθανό η λεξιλογική έκρηξη να έχει εκδηλωθεί ήδη στους 14 μήνες, όπου οι λέξεις που παράγουν στο διάστημα αυτό να είναι λιγότερες από 50, ή ακόμη σε άλλα παιδιά η έκρηξη παρατηρείται κοντά στην ηλικία των 3 ετών (Bloom, 1973. Bloom, Tinker & Margulis, 1993. Corrigan, 1978. Dromi, 1987. McShane, 1980. Mervis & Bertrand, 1995). Η λεξιλογική έκρηξη είναι ένα φαινόμενο, το οποίο παρατηρείται στο 70% των παιδιών.

Συνεπώς, κατά την ηλικιακή περίοδο 8 έως 18 μηνών τα παιδιά, διανύουν μία κρίσιμη περίοδο αναφορικά με την λεξιλογική τους ανάπτυξη, καθώς περνούν από το στάδιο των πρώτων λέξεων, στο στάδιο της γραμματικής (Tomasello & Bates, 2001). Τέλος, όσον αφορά το είδος των λέξεων που παράγουν τα παιδιά, τόσο στην κατανόηση, όσο και στην παραγωγή τους, ακολουθείται μία καθολική πορεία, από τα ουσιαστικά, στα ρήματα και τα επίθετα.

1.5 ΜΕΘΟΔΟΙ ΜΕΛΕΤΗΣ ΤΗΣ ΚΑΤΑΝΟΗΣΗΣ ΛΕΞΕΩΝ ΤΩΝ ΒΡΕΦΩΝ

Μία σημαντική παράμετρος αναφορικά με την γλωσσική ικανότητα των βρεφών είναι να κατανοήσουμε τι είναι εκείνα τα οποία τα παιδιά αντιλαμβάνονται και καταλαβαίνουν από όσα τους λέμε. Μέσω της κατανόησης της γλώσσας παρέχονται πιο πολλές πληροφορίες σχετικά

με την γλωσσική ικανότητα των παιδιών. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να υπάρχουν πολλές ερευνητικές μέθοδοι που αφορούν την αξιολόγηση όσων κατανοούν τα παιδιά, σε ένα μεγάλο εύρος ηλικιακών περιόδων. Οι ερευνητές συνεπώς έχουν την ευχέρεια να πραγματοποιούν πειράματα, στα οποία εκθέτουν τα παιδιά σε διαφορετικές γλωσσικές συνθήκες, και στη συνέχεια αναζητούν τις διαφορές, σχετικά με τον τρόπο που τα παιδιά μαθαίνουν (Ράλλη, 2019). Αυτές οι ερευνητικές μέθοδοι διακρίνονται σε 3 κατηγορίες, και αφορούν: α) μελέτες για την αντίληψη της ομιλίας, β) μελέτες για την γλωσσική κατανόηση, οι οποίες επικεντρώνονται σε αυτό το οποίο το παιδί κατανοεί, και γ) μελέτες για την παραγωγή του λόγου.

Όσον αφορά τις ερευνητικές μεθόδους που σχετίζονται με την μελέτη της κατανόησης της γλώσσας, διακρίνονται σε 3 τρόπους. Ο πρώτος είναι ο πειραματικός, μέσω της τεχνικής της βλεμματικής προτίμησης, κατά την ηλικιακή περίοδο της βρεφικής ηλικίας. Ο δεύτερος τρόπος είναι τα ερωτηματολόγια των γονέων. Τέλος, υπάρχουν και τα ημερολόγια των γονέων (Ράλλη, 2019).

Στην παρούσα εργασία θα γίνει αναφορά για τις δύο πρώτες ερευνητικές μεθόδους, οι οποίες θα παρουσιαστούν αναλυτικότερα στη συνέχεια.

1.5.1 ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΣ

Σχετικά με την πρώτη ερευνητική μέθοδο, την τεχνική της βλεμματικής προτίμησης, η μέθοδος αυτή στηρίζεται στην φυσική συμπεριφορά του βρέφους, και χρησιμοποιείται κυρίως κατά την διάρκεια της βρεφικής περιόδου. Επιπρόσθετα, η παρούσα μέθοδος αποτελεί σημαντικό εργαλείο στις μελέτες οι οποίες εξετάζουν την πρόωμη γλωσσική κατανόηση, καθώς και άλλες σημαντικές γνωστικές λειτουργίες, όπως για παράδειγμα η διάκριση διαφόρων χρωμάτων (Ράλλη, 2019). Στην τεχνική της βλεμματικής προτίμησης αξιολογείται η οπτική συμπεριφορά του βρέφους όταν του παρουσιάζονται δύο διαφορετικά οπτικά ερεθίσματα, και όχι η αξιολόγηση της κατεύθυνσης και το μέγεθος της στροφής του κεφαλιού. Προτού εξελιχθεί η τεχνολογία, και οι διαδικασίες αξιολόγησης αρχίσουν να πραγματοποιούνται με την βοήθεια του υπολογιστή, ο τρόπος με τον οποίο συνέβαινε η διαδικασία της τεχνικής της βλεμματικής προτίμησης, ήταν με την βοήθεια του κουτιού Fagan. Παρά το πέρασμα των χρόνων, πολλοί ερευνητές είναι εκείνοι που εξακολουθούν και χρησιμοποιούν το κουτί Fagan. Αυτό συμβαίνει διότι η μεταφορά του είναι εύκολη, και επιπλέον κρίνεται κατάλληλο για διάφορους τύπους οπτικών ερεθισμάτων. Ορισμένα τέτοια ερεθίσματα είναι εικόνες ζώων, σχετικά με την αξιολόγηση του λεξιλογίου, καθώς και διάφορες εικόνες προσώπων (Ράλλη, 2019). Αναφορικά με τον εξοπλισμό του κουτιού Fagan, περιλαμβάνεται μία οθόνη, η οποία στο εμπρόσθιο μέρος της διαθέτει δύο χωρισμένα σημεία, στα οποία τοποθετούνται τα οπτικά ερεθίσματα. Τα χωρίσματα απέχουν μεταξύ τους περίπου 25 με 30 εκατοστά, έτσι ώστε ο ερευνητής να έχει την ικανότητα να διακρίνει σε ποιο από τα δύο ερεθίσματα εστιάζει το βρέφος την προσοχή του. Μπροστά από τα χωρίσματα αυτά βρίσκεται ένα καπάκι το οποίο τα καλύπτει. Στο πίσω μέρος της οθόνης υπάρχει ένα φωτάκι, το οποίο φωτίζει τα ερεθίσματα και το πρόσωπο του βρέφους που αξιολογείται. Κατά την

αξιολόγηση, μέσω της συγκεκριμένης μεθόδου, συνήθως οι ερευνητές - παρατηρητές είναι δύο. Αυτό διότι, ο ένας είναι υπεύθυνος για τον χειρισμό των ερεθισμάτων, και ο άλλος για την παρατήρηση του βρέφους, αναφορικά με τις αντιδράσεις του, μέσω μίας μικρής οπής που υπάρχει στο κεντρικό σημείο της οθόνης, και ανάμεσα από τα δύο χωρίσματα, χωρίς όμως να γίνεται αντιληπτός από το βρέφος (Ράλλη, 2019). Στην αρχή του πειράματος χρησιμοποιείται μία κουδουνίστρα για να ελκύσει την προσοχή του βρέφους στο κέντρο της οθόνης. Μόλις συγκεντρωθεί εκεί εμφανίζονται μπροστά του τα δύο οπτικά ερεθίσματα του κουτιού για 10 με 20 δευτερόλεπτα. Τότε ο ένας ερευνητής λέει στο βρέφος να κοιτάξει ένα από αυτά ή κανένα από αυτά. Εάν το βρέφος έχει κατανοήσει την λέξη αναμένεται να κοιτάξει το ερέθισμα οποίο σχετίζεται με την λέξη που του είπε ο ερευνητής. Εάν η λέξη που ανέφερε ο ερευνητής δεν σχετίζεται με κανένα από τα οπτικά ερεθίσματα, το βρέφος θα πρέπει να κοιτάξει και τα 2 χωρίσματα για την ίδια χρονική διάρκεια. Το ίδιο αποτέλεσμα αναμένεται και όταν το βρέφος δεν κατανοεί την λέξη.

Συγκριτικά με αυτόν τον τρόπο και την ηλεκτρονική έκδοση της τεχνικής αυτής, η ηλεκτρονική έκδοση λειτουργεί παρομοίως, αλλά είναι πιο ακριβής. Τα οπτικά ερεθίσματα παρουσιάζονται σε 2 οθόνες και ταυτοχρόνως ακούγεται η οδηγία από ένα κεντρικό ηχείο. Η παρουσίαση των ερεθισμάτων γίνεται μέσω μίας μεγάλης οθόνης, έτσι ώστε να μην υπάρχει σύγχυση από την εμφάνιση των ερεθισμάτων στις δύο οθόνες σε διαφορετική στιγμή παρουσίας. Ο ερευνητής εδώ παρατηρεί την κατεύθυνση του βλέμματος του βρέφους, και καταγράφει τον χρόνο που το βρέφος εστιάζει την προσοχή του στα ερεθίσματα, πατώντας ένα εκ των δύο κουμπιών, τα οποία αντιστοιχούν στις δύο οθόνες. Ο παρατηρητής όμως δεν γνωρίζει σε ποια θέση βρίσκεται το αντικείμενο το οποίο αντιστοιχεί στην ακουστική οδηγία (Ράλλη, 2019).

Επιπλέον, στην ηλεκτρονική έκδοση το βρέφος βιντεοσκοπείται κατά την διάρκεια της αξιολόγησης, γεγονός το οποίο επιτρέπει την επανεκτίμηση των αποτελεσμάτων και από άλλους ερευνητές σε κάποια άλλη χρονική στιγμή. Η ηλεκτρονική έκδοση κατέχει ορισμένα πλεονεκτήματα. Αρχικά, διαθέτει υψηλή ακρίβεια αναφορικά με την παρουσίαση των ερεθισμάτων, καθώς και στην μέτρηση των αντιδράσεων. Ακόμη, παρέχει την δυνατότητα παρουσίασης στατικών και κινούμενων εικόνων.

Συνεπώς οι ερευνητές, έχουν την δυνατότητα αξιολόγησης τόσο της κατανόησης των μεμονωμένων λέξεων, όσο και των απλών γραμματικών μονάδων.

1.5.2 ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ ΓΟΝΕΩΝ

Ακόμη μία ερευνητική μέθοδος αναφορικά με την κατανόηση των παιδιών είναι τα ερωτηματολόγια των γονέων. Με την βοήθεια των ερωτηματολογίων δίνεται στους ερευνητές η δυνατότητα να διερευνήσουν, βασιζόμενοι στις απόψεις των γονέων, την γλωσσική ανάπτυξη των παιδιών, χρησιμοποιώντας ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα συμμετεχόντων, με όσο το δυνατόν πιο γρήγορο τρόπο. Το πιο γνωστό ερωτηματολόγιο εξέτασης της γλωσσικής ανάπτυξης είναι το MacArthur – Bates Communicative Development Inventory (CDIs) (Fenson, Dale, Reznick, Bates, Thal, Pethick, Tomasello, Mervis & Stiles, 1994). Το

ερωτηματολόγιο περιλαμβάνει τρεις εκδοχές. Η πρώτη απευθύνεται σε βρέφη ηλικίας 8 έως 16 μηνών, η δεύτερη σε μικρά παιδιά 16 έως 30 μηνών, και η τρίτη και τελευταία σε παιδιά ηλικίας 30 έως 36 μηνών. Επιπλέον, το συγκεκριμένο ερωτηματολόγιο έχει αξιοποιηθεί επιτυχώς σε πολλές διεθνείς έρευνες (Tomasello & Bates, 2001).

Αναφορικά με την κατασκευή του, οι ερευνητές ζήτησαν από ένα μεγάλο δείγμα γονέων να συμπληρώσουν το ερωτηματολόγιο στο σπίτι. Οι γονείς ουσιαστικά καταγράφουν τις λέξεις τις οποίες κατανοεί το παιδί τους, σε συγκεκριμένα στάδια ανάπτυξης. Παρέχονται λεπτομερείς οδηγίες, οι οποίες διευκολύνουν τους γονείς να καταλαβαίνουν πότε το παιδί κατανοεί μία λέξη (Tomasello & Bates, 2001). Στη συνέχεια οι ερευνητές αξιολόγησαν οι ίδιοι τα παιδιά στο εργαστήριο, με σκοπό την διαπίστωση του εάν οι λέξεις και οι δομές που ανέφεραν οι γονείς ήταν οι ίδιες με εκείνες τις οποίες κατανόησαν και χρησιμοποίησαν τα παιδιά στο εργαστήριο, κατά τη διάρκεια της ατομικής τους αξιολόγησης. Τα αποτελέσματα ήταν πως μεταξύ των ερωτηματολογίων και των ευρημάτων των ατομικών αξιολογήσεων των παιδιών, η συσχέτιση τους ήταν σημαντικά υψηλή (Ράλλη, 2019, Tomasello & Bates, 2001).

Συνεπώς, η συμπλήρωση ερωτηματολογίων από τους γονείς αποτελεί ένα πολύ χρήσιμο εργαλείο, το οποίο εάν συμπληρωθεί με σωστό τρόπο μπορεί να αποτελέσει μία αξιόπιστη πληροφόρηση αναφορικά με την γλωσσική ανάπτυξη ενός παιδιού. Ένα από τα βασικά πλεονεκτήματα της συγκεκριμένης μεθόδου είναι πως η συμπλήρωση των ερωτηματολογίων δεν απαιτεί κάποια συγκεκριμένη εκπαίδευση. Επιπρόσθετα, με την βοήθεια των ερωτηματολογίων των γονέων παρέχονται σημαντικές πληροφορίες σχετικά με τον ρυθμό και την σειρά με την οποία τα παιδιά κατακτούν τις διαφορετικές λέξεις, κατά τη διάρκεια της ανάπτυξης τους (Ράλλη, 2019). Όμως ένα σημαντικό μειονέκτημα της συγκεκριμένης μεθόδου, είναι πως, τα ερωτηματολόγια των γονέων όσο η γλώσσα των παιδιών γίνεται πιο σύνθετη, χάνουν την ιδιότητα της αξιοπιστίας τους.

ΣΚΟΠΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Ως σκοπός της παρούσας εργασίας ορίστηκε η μελέτη της ανάπτυξης της ικανότητας κατανόησης του λεξιλογίου, από βρέφη και μικρά παιδιά, ηλικίας 8 έως 18 μηνών.

ΤΑ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΕΙΝΑΙ ΤΑ ΕΞΗΣ:

1. Αυξάνεται το προσληπτικό λεξιλόγιο με την ηλικία;
2. Ποιες κατηγορίες αυξάνονται με την ηλικία;
3. Ποια είδη λέξεων κυριαρχούν;
4. Ποια κατηγορία λέξεων κατακτούν πιο γρήγορα;
5. Συσχετίζεται με τις άλλες επικοινωνιακές λειτουργίες;
6. Υπάρχουν διαφυλικές διαφορές;

2. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

2.1 ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΣ

Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε αφορά τον σχεδιασμό και την υλοποίηση της έρευνας πεδίου. Αποφασίστηκε να ακολουθηθεί ποσοτική έρευνα, διότι έτσι είναι πιο εφικτό να βρεθούν αποτελέσματα από ένα μεγαλύτερο δείγμα παιδιών. Επιπλέον, το εργαλείο ανάλυσης της ποσοτικής μεθόδου, είναι η ποσοτική ανάλυση και μέτρηση. Το μέσο της ποσοτικής έρευνας είναι το δομημένο ερωτηματολόγιο, σε παιδιά ηλικίας 8 έως 18 μηνών, σε βρεφονηπιακούς παιδικούς σταθμούς του Δήμου Βύρωνα.

Το ερωτηματολόγιο είναι ένα σύνολο ερωτήσεων, το οποίο αποτελείται από δομημένες ερωτήσεις, οι οποίες παρουσιάζονται με συγκεκριμένη σειρά, τις οποίες το άτομο το οποίο προορίζεται να τις απαντήσει, τις συμπληρώνει γραπτώς. Οι ερωτήσεις που περιλαμβάνονται σε ένα ερωτηματολόγιο είναι:

- Ερωτήσεις και καταφατικές προτάσεις (ναι / όχι)
- Ερωτήσεις ανοιχτού τύπου
- Ερωτήσεις κλειστού τύπου. Σε αυτές περιλαμβάνονται οι διχοτομικές ερωτήσεις, οι ερωτήσεις πολλαπλών επιλογών, οι ερωτήσεις που έχουν απαντήσεις με σειρά κατάταξης, και τέλος οι κλίμακες ιεράρχησης.

Όπως είναι αναμενόμενο τα ερωτηματολόγια διαθέτουν ορισμένα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα. Τα κυριότερα από αυτά είναι:

Πλεονεκτήματα	Μειονεκτήματα
Δεν απαιτείται η παρουσία του ερευνητή	Περιορισμένη ευελιξία ως προς τις απαντήσεις
Είναι εύληπτο	Δεν είναι βέβαιο ότι θα απαντηθεί το ερευνητικό ερώτημα
Είναι εύκολο στην ανάλυση	Υπάρχει πιθανότητα άρνησης συμπλήρωσης κάποιας ερώτησης
Ο ερευνητής δεν μπορεί να επηρεάσει τις απαντήσεις	
Οι τρόποι ανάλυσης του υλικού είναι τυποποιημένοι	
Είναι εύκολη η χρήση του	

Λαμβάνοντας υπόψιν τα πλεονεκτήματα του ερωτηματολογίου, και με βάση τους σκοπούς της παρούσας εργασίας, κρίθηκε πως το ερωτηματολόγιο αποτελεί το πιο κατάλληλο μέσο όσον αφορά την πραγματοποίηση αυτής της έρευνας.

2.2 ΔΕΙΓΜΑ

Το δείγμα αποτελείται βρέφη και μικρά παιδιά, ηλικίας 9 έως 18 μηνών. Ο τρόπος επιλογής του δείγματος είναι η απλή τυχαία δειγματοληψία. Ο συνολικός αριθμός συμμετεχόντων είναι 33 βρέφη και μικρά παιδιά, ηλικίας 9 έως 18 μηνών. Συνολικά 9 ήταν τα παιδιά ηλικίας 9 έως 12 μηνών (6 αγόρια και 3 κορίτσια), 13 ήταν τα παιδιά ηλικίας 13 έως 15 μηνών (3 αγόρια και 10 κορίτσια), και τέλος, 11 ήταν τα παιδιά ηλικίας 16 έως 18 μηνών (5 αγόρια και 6 κορίτσια).

2.3 ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Το εργαλείο το οποίο χρησιμοποιήθηκε στην παρούσα εργασία είναι το ερωτηματολόγιο MacArthur - Bates Communicative Development Inventory, ή αλλιώς CDI. Το ερωτηματολόγιο περιλαμβάνει 2 μέρη: το πρώτο μέρος είναι οι πρωτολέξεις, όπου ουσιαστικά πρόκειται για μία λίστα 396 λέξεων. Δίπλα σε κάθε λέξη ο γονέας που συμπληρώνει το ερωτηματολόγιο, απαντάει ουσιαστικά για κάθε λέξη, εάν το παιδί την καταλαβαίνει απλά, είτε την καταλαβαίνει και την λέει, ή εάν την καταλαβαίνει και την δείχνει. Το δεύτερο μέρος του ερωτηματολογίου είναι οι κινήσεις και οι χειρονομίες, όπου και σε αυτό το μέρος υπάρχει μία λίστα με 63 επικοινωνιακές ή συμβολικές χειρονομίες. Οι λίστες αυτές είναι διαχωρισμένες σε σημασιολογικές κατηγορίες, όπως για παράδειγμα σε κατηγορία με αντικείμενα, σε κατηγορία που αναφέρεται σε πρόσωπα, ή ακόμη σε κατηγορία παιχνίδια και ρουτίνες κ.α. Συνεπώς, το συγκεκριμένο εργαλείο είναι σχεδιασμένο για να μετρήσει τις λέξεις τις οποίες κατανοούν τα παιδιά, τις λέξεις τις οποίες παράγουν, καθώς και τις χειρονομίες που κάνουν, κατά την ηλικιακή περίοδο 8 έως 16 μηνών. Τέλος, μέσω της κλίμακας των λέξεων και φράσεων, δίνεται η δυνατότητα παρουσίασης της παραγωγής των λέξεων, καθώς και διάφορες πτυχές της γραμματικής, κατά την ηλικιακή περίοδο 16 έως 30 μηνών.

Πιο συγκεκριμένα, η δομή του ερωτηματολογίου είναι η εξής:

Κατάλογος επικοινωνιακών δεξιοτήτων MacArthur Bates, λέξεις και χειρονομίες

Μέρος I- Πρωτολέξεις

Κατηγορία	Συνολικός αριθμός λέξεων ή φράσεων
A. Πρώτες ενδείξεις κατανόησης	3
B. Φράσεις	28
Γ. Ξεκινώντας να μιλάει	2
Δ. Λεξιλόγιο	396
Δ.1 Μη λεκτικοί ήχοι και ήχοι ζώων	12
Δ.2 Ονόματα ζώων (πραγματικά ή παιχνίδια)	36
Δ.3 Οχήματα (πραγματικά ή παιχνίδια)	9
Δ.4 Παιχνίδια	8
Δ.5 Τρόφιμα και ποτά	30

Δ.6 Είδη ένδυσης και υπόδησης - αξεσουάρ	19
Δ.7 Μέρη σώματος	20
Δ.8 Έπιπλα και δωμάτια	24
Δ.9 Μικρά οικιακά σκεύη	36
Δ.10 Χώροι και αντικείμενα εκτός σπιτιού	27
Δ.11 Άνθρωποι	20
Δ.12 Παιχνίδια και συνήθειες	19
Δ.13 Λέξεις που δείχνουν ενέργεια	55
Δ.14 Λέξεις για τον χρόνο	8
Δ.15 Περιγραφικές λέξεις	37
Δ.16 Αντωνυμίες	11
Δ.17 Ερωτηματικές λέξεις	6
Δ.18 Τοπικά επιρρήματα	11
Δ.19 Επιρρήματα και αντωνυμίες που δείχνουν ποσό	8

Μέρος II-Κινήσεις και χειρονομίες

Κατηγορία	Συνολικός αριθμός κινήσεων ή χειρονομιών
A. Πρώτες επικοινωνιακές χειρονομίες	12
B. Παιχνίδια και ρουτίνες	6
Γ. Κινήσεις και αντικείμενα	17
Δ. Προσποιείται ότι είναι γονιός	13
E. Μιμείται άλλες ενέργειες των ενηλίκων (χρησιμοποιώντας πραγματικά ή συμβολικά αντικείμενα)	15

2.4 ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Η διαδικασία συλλογής των δεδομένων, ήταν η εκτύπωση ενός μεγάλου αριθμού ερωτηματολογίων, και έπειτα ο διαμοιρασμός τους στους βρεφονηπιακούς σταθμούς, και στην συνέχεια δόθηκαν στους γονείς για συμπλήρωση. Αναφορικά με τον τόπο συλλογής των δεδομένων, ήταν η περιοχή του Βύρωνα, και η περιοχή της Βάρης. Ο χρόνος συλλογής ήταν ο μήνας Μάιος, του έτους 2022. Σχετικά με τον τρόπο συγκέντρωσης των δεδομένων, ήταν να δοθούν τα ερωτηματολόγια στα γραφεία του Δήμου Βύρωνα, και στη συνέχεια από εκεί να σταλούν στους βρεφονηπιακούς σταθμούς. Όσον αφορά τον δήμο Βάρης, δόθηκαν απευθείας στην διευθύντρια του σταθμού. Τέλος, σχετικά με το ποσοστό επιστροφής των ερωτηματολογίων, επιστράφηκαν περισσότερα από τα μισά, περίπου ένα ποσοστό 70%.

Η στατιστική μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε για την ανάλυση των ερωτηματολογίων, καθώς και για την εξαγωγή αποτελεσμάτων, ήταν το στατιστικό πρόγραμμα SPSS Statistics.

3. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Για να είναι εφικτή η ανάλυση των δεδομένων, πραγματοποιήθηκε ομαδοποίηση των δεδομένων στις αντίστοιχες κατηγορίες τους. Στην συνέχεια, με την χρήση του προγράμματος SPSS Statistics, έγινε στατιστική ανάλυση, με σκοπό την εξαγωγή των αποτελεσμάτων.

3.1 ΜΕΓΕΘΟΣ ΠΡΟΣΛΗΠΤΙΚΟΥ ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΥ 9 – 18 ΜΗΝΩΝ

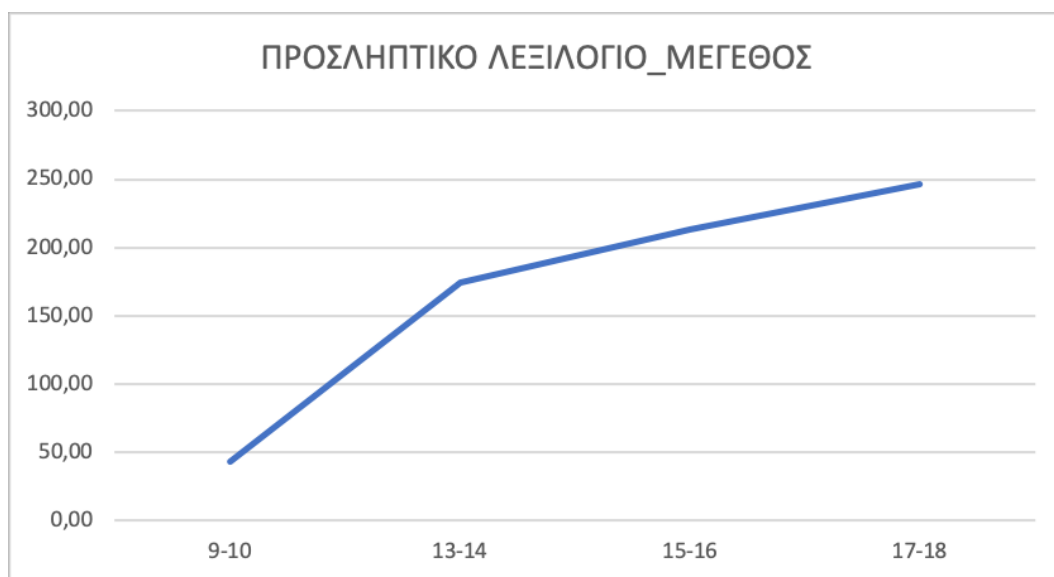
Στο συγκεκριμένο δείγμα έγινε χωρισμός των παιδιών σε 3 ηλικιακές κατηγορίες. Η πρώτη κατηγορία είναι τα παιδιά ηλικίας 9 έως 12 μηνών. Η δεύτερη κατηγορία αφορά τα παιδιά ηλικίας 13 έως 15 μηνών. Και την τρίτη και τελευταία κατηγορία, την αποτελούν τα παιδιά ηλικίας 16 έως 18 μηνών. Στη συνέχεια, έγινε και επιμέρους χωρισμός του δείγματος των παιδιών, σε 5 ηλικιακές ομάδες. Οι ομάδες ήταν οι εξής: α) παιδιά ηλικίας 9-10 μηνών, β) παιδιά ηλικίας 11-12 μηνών, γ) η ηλικιακή ομάδα παιδιών 13-14 μηνών, δ) παιδιά ηλικίας 15-16 μηνών, και ε) τα παιδιά ηλικίας 17 έως 18 μηνών. Θα παρουσιαστούν όλες οι ατομικές διαφορές των παιδιών σε κάθε δείγμα, εκτός από την ηλικιακή ομάδα 11-12 μηνών, καθώς δεν υπήρχαν παιδιά αυτής της ηλικίας στο δείγμα της έρευνας.

Τα παιδιά ηλικίας 9 έως 12 μηνών, κατά μέσο όρο κατανοούν 139 λέξεις, με τυπική απόκλιση τις 117 λέξεις. Σημαντικό είναι το γεγονός πως η έρευνα απέδειξε ότι υπάρχει παιδί στην παρούσα ομάδα το οποίο δεν κατανοεί καμία λέξη. Αντιθέτως, ο υψηλότερος αριθμός λέξεων που κατανοήθηκαν σε αυτή την ηλικία, ήταν 316 λέξεις, και συνεπώς παρατηρούνται μεγάλες ατομικές διαφορές. Στην συνέχεια, βρέθηκε πως τα παιδιά ηλικίας 13 έως 15 μηνών, κατανοούν κατά μέσο όρο 173 λέξεις, με τυπική απόκλιση τις 89 λέξεις. Ο χαμηλότερος αριθμός λέξεων που κατανοήθηκαν ήταν 38 λέξεις, ενώ ο υψηλότερος ήταν 301 λέξεις. Τέλος, τα παιδιά της ηλικιακής ομάδας 16 έως 18 μηνών, κατά μέσο όρο κατανοούν 242 λέξεις, με τυπική απόκλιση τις 112 λέξεις. Σημαντικό εύρημα είναι πως ο χαμηλότερος αριθμός λέξεων που κατανοούνται σε αυτήν την ηλικιακή ομάδα, είναι μόνο 19 λέξεις, συγκριτικά με την προηγούμενη και χαμηλότερα ηλικιακή ομάδα παιδιών, όπου ο χαμηλότερος αριθμός κατανόησης λέξεων ήταν 38 λέξεις. Συνεπώς και στο συγκεκριμένο αποτέλεσμα παρατηρούνται μεγάλες ατομικές διαφορές των παιδιών. Ο υψηλότερος αριθμός κατανόησης λέξεων στην ηλικιακή ομάδα 16 έως 18 μηνών, ήταν 393 λέξεις.

Αναφορικά με τον επιμέρους χωρισμό του δείγματος, τα παιδιά ηλικίας 9-10 μηνών, παρατηρήθηκε ένα εύρος κατανόησης λέξεων, από 0 λέξεις έως 172 λέξεις, με μέσο όρο τις 70 λέξεις και τυπική απόκλιση 66 λέξεων. Σχετικά με την τρίτη ηλικιακή ομάδα, τα παιδιά ηλικίας 13-14 μηνών, το εύρος των λέξεων, τις οποίες κατανοούν, βρέθηκε πως είναι από 38 λέξεις έως 301 λέξεις, με μέσο όρο τις 168 λέξεις, και τυπική απόκλιση τις 100 λέξεις. Η

τέταρτη ομάδα, τα παιδιά ηλικίας 15-16 μηνών, παρατηρήθηκε πως το εύρος λέξεων τις οποίες κατανοούν, κυμαίνεται από 114 έως 331 λέξεις, με μέσο όρο τις 217 λέξεις, καθώς και τυπική απόκλιση 84 λέξεων. Τέλος, τα μεγαλύτερα παιδιά του δείγματος, ηλικίας 17-18 μηνών, βρέθηκε πως κατανοούν από 19 έως 393 λέξεις, με μέσο όρο τις 233 λέξεις, με τυπική απόκλιση 120 λέξεις.

Διάγραμμα 1. Μέγεθος προσληπτικού λεξιλογίου

Από το παραπάνω διάγραμμα προκύπτει πως το μέγεθος του προσληπτικού λεξιλογίου των παιδιών, αυξάνεται με την ηλικία.

Τέλος, ο αριθμός λέξεων τις οποίες κατανοούν τα παιδιά, συσχετίζεται θετικά με τον αριθμό των φράσεων τις οποίες εξίσου κατανοούν, ($p = 0.662$ και $r = 0.000$).

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΠΡΟΣΛΗΠΤΙΚΟΥ ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΥ 9 - 18 ΜΗΝΩΝ

3.2 ΡΥΘΜΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΠΡΟΣΛΗΠΤΙΚΟΥ ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΥ ΑΝΑ ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ

Όσον αφορά το ερώτημα 1, διαπιστώθηκε στατιστικά σημαντική θετική συσχέτιση της ηλικίας με το σύνολο του προσληπτικού λεξιλογίου, ($r = 0.387$ και $p = 0.029$). Συνεπώς το προσληπτικό λεξιλόγιο αυξάνεται την περίοδο μεταξύ 9 έως 18 μηνών.

Ως προς την ανάπτυξη των επιμέρους κατηγοριών, αναφορικά με το ερώτημα 2, διαπιστώθηκαν τα ακόλουθα:

Στα ουσιαστικά, βρέθηκε στατιστικά σημαντική θετική συσχέτιση της αύξησης των ουσιαστικών με την ηλικία, ($r = 0.354$ και $p = 0.047$). Συνεπώς, η κατηγορία που σχετίζεται με τα ουσιαστικά, αυξάνεται κατά την ηλικιακή περίοδο 9 έως 18 μηνών.

Στην κατηγορία η οποία αναφέρεται σε πρόσωπα, διαπιστώθηκε στατιστικά σημαντική θετική συσχέτιση μεταξύ των λέξεων που δηλώνουν πρόσωπα και της ηλικίας, ($r = 0.453$ και $p = 0.009$). Συνεπώς οι λέξεις που δηλώνουν πρόσωπα παρουσιάζουν αύξηση την περίοδο 9 έως 18 μηνών.

Σχετικά με την κατηγορία *ήχοι ζώων*, δεν διαπιστώθηκε στατιστικά σημαντική θετική συσχέτιση ανάμεσα στους ήχους των ζώων με την ηλικία, ($r = 0.206$ και $p = 0.259$). Δηλαδή, η κατηγορία *ήχοι ζώων* δεν παρουσιάζει αύξηση κατά την περίοδο 9 έως 18 μηνών.

Επιπλέον, στην κατηγορία των λέξεων που δείχνουν ενέργεια, διαπιστώθηκε στατιστικά σημαντική θετική συσχέτιση της αύξησης των λέξεων που φανερώνουν ενέργεια με την ηλικία, ($r = 0.398$ και $p = 0.024$). Συνεπώς, η κατηγορία των λέξεων που φανερώνουν ενέργεια, παρουσιάζει αύξηση κατά την ηλικιακή περίοδο 9 έως 18 μηνών.

Ακόμη, στην κατηγορία των επιθέτων, δεν διαπιστώθηκε στατιστικά σημαντική θετική συσχέτιση της αύξησης των επιθέτων με την ηλικία, ($r = 0.322$ και $p = 0.072$). Δηλαδή, τα επίθετα δεν αυξάνονται την περίοδο 9 έως 18 μηνών.

Τέλος, στην κατηγορία *λειτουργικές λέξεις*, διαπιστώθηκε στατιστικά σημαντική θετική συσχέτιση της αύξησης των λειτουργικών λέξεων με την ηλικία, ($r = 0.390$ και $p = 0.027$). Δηλαδή, οι λειτουργικές λέξεις αυξάνονται την περίοδο 9 έως 18 μηνών.

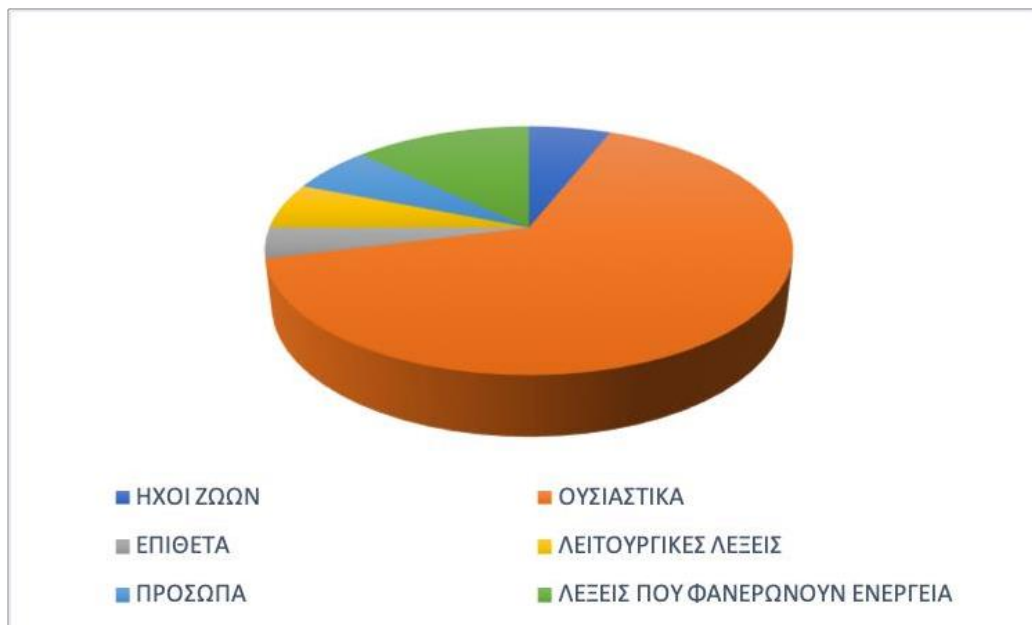
3.3 ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ ΛΕΞΕΩΝ ΑΝΑ ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ

Σχετικά με το ερώτημα 3, η διαδικασία που ακολουθήθηκε για την εξαγωγή των αποτελεσμάτων ήταν η στατιστική μέθοδος της πίτας συχνοτήτων ή αλλιώς κυκλικό διάγραμμα. Το διάγραμμα αυτό λοιπόν, παριστάνει μία πίτα, κάθε κομμάτι της οποίας είναι ανάλογο με την συχνότητα της τιμής μίας εκ των έξι μεταβλητών. Οι μεταβλητές είναι: 1) τα ουσιαστικά, 2) η κατηγορία που αναφέρεται σε πρόσωπα, 3) η κατηγορία λέξεων που φανερώνουν ενέργεια, 4) η κατηγορία *λειτουργικές λέξεις*, 5) η κατηγορία *ήχοι ζώων*, και 6) η κατηγορία των επιθέτων. Η έμφαση της πίτας συχνοτήτων είναι η παρουσίαση κάθε κατηγορίας ως μέρους του συνόλου του δείγματος, σε ποσοστό επί τοις εκατό.

Συνεπώς, διαπιστώθηκε πως η κατηγορία των ουσιαστικών, είναι εκείνη που κατακτάτε πιο γρήγορα, με ποσοστό 65%. Η αμέσως επόμενη κατηγορία που κατακτούν τα παιδιά την ηλικιακή περίοδο 9 έως 18 μηνών, είναι η κατηγορία των λέξεων που φανερώνουν ενέργεια, με ποσοστό 13%. Στην συνέχεια τα παιδιά, κατακτούν σχεδόν ταυτόχρονα τις κατηγορίες

λειτουργικές λέξεις, ήχοι ζώων, καθώς και την κατηγορία που αναφέρεται σε πρόσωπα, με ποσοστό 6% και στις τρεις αυτές κατηγορίες. Τελευταία κατακτούν την κατηγορία των επιθέτων, με ποσοστό μόλις 4%.

Διάγραμμα 2. Είδη λέξεων που κυριαρχούν

Από το παραπάνω διάγραμμα προκύπτει το συμπέρασμα πως, η κατηγορία των λέξεων που κατακτούν πιο γρήγορα τα παιδιά, είναι η κατηγορία των ουσιαστικών. Έπειτα κατακτούν την κατηγορία των λέξεων που φανερώνουν ενέργεια. Ταυτόχρονα κατακτούν 3 κατηγορίες, την κατηγορία των λειτουργικών λέξεων, την κατηγορία που αναφέρεται σε πρόσωπα, καθώς και την κατηγορία ήχοι ζώων. Τελευταία είναι η κατηγορία των επιθέτων.

3.4 ΡΥΘΜΟΣ ΚΑΤΑΚΤΗΣΗΣ ΚΑΘΕ ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΣ

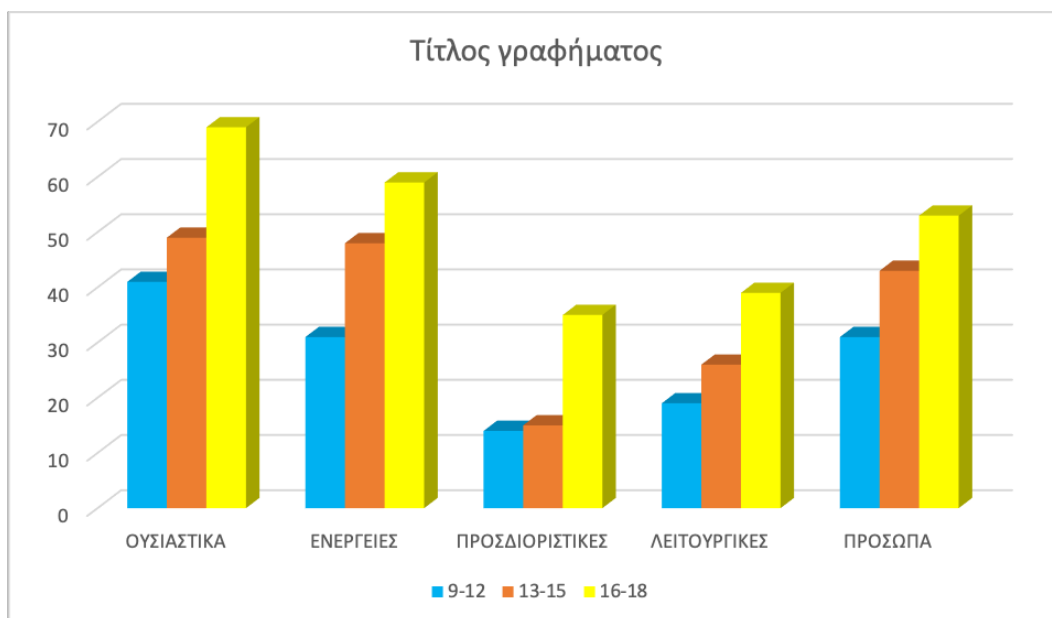
Όσον αφορά το ερώτημα 4, ποιες δηλαδή κατηγορίες κατακτούνται πιο γρήγορα, κατά την ηλικιακή περίοδο 9 έως 18 μηνών, διαπιστώθηκαν τα ακόλουθα:

Σχετικά με το ποσοστό των λέξεων ανά κατηγορία, παρατηρήθηκε πως η κατηγορία την οποία τα παιδιά ηλικίας 9 έως 18 μηνών κατακτούν πρώτα στην πληρότητα, είναι η κατηγορία ήχοι ζώων, με το πολύ υψηλό ποσοστό 77.34%. Η αμέσως επόμενη κατηγορία η οποία κατακτιέται, είναι η κατηγορία των ουσιαστικών, με εξίσου υψηλό ποσοστό, 53.77%. Στη συνέχεια, τα παιδιά φάνηκε πως κατακτούν την κατηγορία των λέξεων που φανερώνουν ενέργεια, με

ποσοστό 46.99%. Παράλληλα, η κατηγορία η οποία αναφέρεται σε πρόσωπα, δεν παρουσιάζει μεγάλη καθυστέρηση, όσον αφορά την κατάκτησή της από τα παιδιά στην πληρότητα, συγκριτικά με την κατηγορία των λέξεων που φανερώνουν ενέργεια, κατά την ηλικιακή περίοδο 9 έως 18 μηνών, καθώς το ποσοστό της κατηγορίας που αναφέρεται σε πρόσωπα, αγγίζει το 43.28%. Έπειτα, τα παιδιά κατακτούν την κατηγορία *λειτουργικές λέξεις*, με ποσοστό 28.84%. Τελευταία κατηγορία που κατακτούν τα παιδιά 9 έως 18 μηνών, είναι η κατηγορία των επιθέτων, με ποσοστό μόλις 21.62%.

Πιο συγκεκριμένα, έγινε χωρισμός του δείγματος σε επιμέρους ηλικίες. Η πρώτη είναι τα παιδιά ηλικίας 9-12 μηνών, η δεύτερη παιδιά ηλικίας 13-15 μηνών, και η τρίτη ομάδα είναι τα παιδιά ηλικίας 16-18 μηνών. Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στο παρακάτω διάγραμμα.

Διάγραμμα 3. Κατηγορία λέξεων που κατακτούν πιο γρήγορα

Από το παραπάνω διάγραμμα προκύπτει πως σε όλες τις ηλικιακές περιόδους, 9-12 μηνών, 13-15 μηνών και 16-18 μηνών, η πιο συχνή κατηγορία είναι η κατηγορία των ουσιαστικών. Αντίστοιχα, η λιγότερο συχνή κατηγορία και στις 3 αυτές ηλικιακές περιόδους, είναι η κατηγορία των προσδιοριστικών λέξεων.

Αναφορικά με τις επιμέρους κατηγορίες των ουσιαστικών, για να βρεθεί ποιες κατηγορίες κατακτούνται πρώτες, και σε τι ποσοστό, πραγματοποιήθηκαν οι εξής ενέργειες:

Αρχικά, υπολογίστηκαν οι συνολικές κατηγορίες των ουσιαστικών που παρατηρούνται στο εργαλείο της έρευνας, το ερωτηματολόγιο. Οι κατηγορίες αυτές συνολικά είναι 10.

Για να είναι εφικτό να βρεθεί το ποσοστό το οποίο καταλαμβάνει κάθε κατηγορία ξεχωριστά, βρέθηκε ο συνολικός αριθμός των ουσιαστικών, από τις 10 αυτές κατηγορίες, ο οποίος είναι 228. Έτσι, κάθε κατηγορία διαιρέθηκε με το 228, για να μπορεί να βρεθεί το ποσοστό της κάθε κατηγορίας. Συνεπώς διαπιστώθηκαν τα ακόλουθα:

Πρώτη κατηγορία ουσιαστικών που κατακτούν τα παιδιά ηλικίας 9 έως 18 μηνών, είναι η κατηγορία των παιχνιδιών, με ποσοστό 65.63%. Η αμέσως επόμενη κατηγορία, με μικρή διαφορά στο ποσοστό κατάκτησης της από την κατηγορία των παιχνιδιών, είναι η κατηγορία *παιχνίδια και συνήθειες*, με ποσοστό 64.14%. Αμέσως επόμενη κατηγορία με υψηλό ποσοστό, είναι η κατηγορία *μέρη σώματος*, με ποσοστό 62.34%. Στην συνέχεια, παρατηρείται η κατηγορία των οχημάτων, με ποσοστό 60.07%. Η επόμενη κατηγορία που κατακτούν τα παιδιά είναι η κατηγορία *τρόφιμα και ποτά*, με ποσοστό 56.35%, και με ελάχιστη διαφορά στη συνέχεια με ποσοστό μόλις 56.16%, η κατηγορία *ονόματα ζώων (πραγματικά ή παιχνίδια)*. Αμέσως μετά, τα παιδιά διαπιστώθηκε πως κατακτούν την κατηγορία *έπιπλα και δωμάτια*, με ποσοστό 52.60%. Επόμενη κατηγορία που κατακτούν τα παιδιά, είναι η κατηγορία *μικρά οικιακά σκεύη*, με ποσοστό 47.48%. Προτελευταία κατακτούν την κατηγορία *είδη ένδυσης και υπόδησης - αξεσουάρ*, με ποσοστό 45.89%, και τελευταία την κατηγορία *χώροι και αντικείμενα εκτός σπιτιού*, με ποσοστό 43.40%.

3.5 ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΚΑΤΑΝΟΗΣΗ ΛΕΞΕΩΝ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΕΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΕΣ

Σχετικά με το ερώτημα 5, την συσχέτιση δηλαδή μεταξύ της κατανόησης των λέξεων και άλλες επικοινωνιακές συμπεριφορές, διαπιστώθηκαν τα ακόλουθα:

Αρχικά, στην κατηγορία των πρώτων επικοινωνιακών χειρονομιών, διαπιστώθηκε στατιστικά σημαντική θετική συσχέτιση των πρώτων επικοινωνιακών χειρονομιών των παιδιών με τις άλλες επικοινωνιακές λειτουργίες, ($r = 0.690$ και $p = 0.000$). Συνεπώς, οι επικοινωνιακές χειρονομίες συσχετίζονται με τις άλλες επικοινωνιακές λειτουργίες.

Σχετικά με την κατηγορία *παιχνίδια και ρουτίνες*, διαπιστώθηκε στατιστικά σημαντική θετική συσχέτιση της κατηγορίας *παιχνίδια και ρουτίνες* με τις υπόλοιπες επικοινωνιακές λειτουργίες, ($r = 0.395$ και $p = 0.025$). Συνεπώς, η κατηγορία *παιχνίδια και ρουτίνες* συσχετίζεται με τις άλλες επικοινωνιακές λειτουργίες.

Αναφορικά με την κατηγορία *κινήσεις και αντικείμενα*, διαπιστώθηκε στατιστικά σημαντική θετική συσχέτιση της κατηγορίας *κινήσεις και αντικείμενα* με τις άλλες επικοινωνιακές λειτουργίες, ($r = 0.591$ και $p = 0.000$). Δηλαδή, η κατηγορία *κινήσεις και αντικείμενα* συσχετίζεται με τις άλλες επικοινωνιακές λειτουργίες.

Στην κατηγορία του συμβολικού παιχνιδιού, διαπιστώθηκε στατιστικά σημαντική θετική συσχέτιση του συμβολικού παιχνιδιού με τις άλλες επικοινωνιακές λειτουργίες, ($r = 0.358$ και $p = 0.044$). Δηλαδή, το συμβολικό παιχνίδι συσχετίζεται με τις άλλες επικοινωνιακές λειτουργίες.

Τέλος, στην κατηγορία της μίμησης, διαπιστώθηκε στατιστικά σημαντική θετική συσχέτιση της μίμησης με τις άλλες επικοινωνιακές λειτουργίες, ($r = 0.592$ και $p = 0.000$). Δηλαδή, η μίμηση συσχετίζεται με τις άλλες επικοινωνιακές λειτουργίες.

Συνεπώς, και οι πέντε κατηγορίες που αναφέρθηκαν προηγουμένως, συσχετίζονται θετικά με τις άλλες επικοινωνιακές λειτουργίες.

3.6 ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΠΡΟΣΛΗΠΤΙΚΟΥ ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΥ ΑΓΟΡΙΩΝ – ΚΟΡΙΤΣΙΩΝ

Σχετικά με το ερώτημα 6, για το εάν υπάρχουν διαφυλικές διαφορές, διαπιστώθηκαν τα ακόλουθα:

Στην κατανόηση των λέξεων γενικά, τα αγόρια κατά μέσο όρο κατανοούν 173 λέξεις, με τυπική απόκλιση 123 λέξεις, ενώ τα κορίτσια κατανοούν 196 λέξεις, με τυπική απόκλιση 103 λέξεις. Στην κατηγορία των ουσιαστικών, τα αγόρια κατανοούν κατά μέσο όρο 116 λέξεις, με τυπική απόκλιση 82 λέξεις, ενώ τα κορίτσια κατανοούν 127 λέξεις κατά μέσο όρο, με τυπική απόκλιση 69 λέξεις. Στη συνέχεια, στην κατηγορία *λειτουργικές λέξεις*, τα αγόρια κατά μέσο όρο κατανοούν 11 λέξεις, με τυπική απόκλιση επίσης 11 λέξεις. Τα κορίτσια στην κατηγορία αυτή, κατά μέσο όρο κατανοούν 14 λέξεις, με τυπική απόκλιση 10 λέξεων. Επιπλέον, στην κατηγορία λέξεων που δηλώνουν πρόσωπα, βρέθηκε πως τα αγόρια κατανοούν κατά μέσο όρο 8 λέξεις, με τυπική απόκλιση 5 λέξεις, και τα κορίτσια κατανοούν κατά μέσο όρο 9 λέξεις, με τυπική απόκλιση 4 λέξεων. Ακόμη, στην κατηγορία *ήχοι ζώων*, τα αγόρια κατά μέσο όρο κατανοούν κατά μέσο όρο 9 λέξεις, με τυπική απόκλιση 4 λέξεις, ενώ τα κορίτσια κατανοούν σε ένα μέσο όρο 9 λέξεις, με τυπική απόκλιση 4 λέξεις εξίσου. Στην κατηγορία των επιθέτων, τα αγόρια κατανοούν κατά μέσο όρο 7 λέξεις, με τυπική απόκλιση 8 λέξεων, ενώ τα κορίτσια στην συγκεκριμένη κατηγορία κατανοούν κατά μέσο όρο 9 λέξεις, με τυπική απόκλιση 10 λέξεων. Τέλος, στην κατηγορία των λέξεων που φανερώνουν ενέργεια, τα αγόρια κατανοούν κατά μέσο όρο 23 λέξεις, με τυπική απόκλιση 19 λέξεις, και τα κορίτσια αντίστοιχα κατανοούν κατά μέσο όρο 28 λέξεις, με τυπική απόκλιση 16 λέξεις.

Συνεπώς το συμπέρασμα που προκύπτει από τα παραπάνω είναι πως υπάρχει μία τάση των κοριτσιών προς τα πάνω, δηλαδή στην κατανόηση περισσότερων λέξεων, συγκριτικά με τα αγόρια, όμως αυτό, όπως παρουσιάζεται στον παρακάτω πίνακα, δεν είναι στατιστικά σημαντικό.

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΛΕΞΕΩΝ	ΚΟΡΙΤΣΙΑ	ΑΓΟΡΙΑ	p
Ουσιαστικά	127	116	0.683
<i>Λειτουργικές λέξεις</i>	14	11	0.400
Αναφορά σε πρόσωπα	9	8	0.534
<i>Ήχοι ζώων</i>	9	9	0.740
Επίθετα	9	7	0.533
Λέξεις που φανερώνουν ενέργεια	28	23	0.426

4. ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

4.1 ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ - ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΜΕ ΑΛΛΕΣ ΕΡΕΥΝΕΣ

Η παρούσα έρευνα είχε ως στόχο την διερεύνηση της κατανόησης του λεξιλογίου σε Ελληνόφωνα βρέφη τυπικής ανάπτυξης, ηλικίας 8 έως 18 μηνών. Για την πραγματοποίηση του στόχου που προαναφέρθηκε, ζητήθηκε από γονείς 33 παιδιών (14 αγόρια και 19 κορίτσια), ηλικίας 8 έως 18 μηνών, να συμπληρώσουν την Ελληνική έκδοση του ερωτηματολογίου MacArthur - Bates Communicative Development Inventory.

Στα αποτελέσματα που αναφέρθηκαν, παρατηρήθηκαν αρκετές ατομικές διαφορές ανάμεσα στα παιδιά του δείγματος. Πιο συγκεκριμένα, παιδιά ηλικίας 9 έως 10 μηνών, φάνηκε να κατανοούν ένα εύρος λέξεων, το οποίο κυμαίνεται από 0 έως 172 λέξεις. Ακόμη, κατά την ηλικιακή περίοδο 13 έως 14 μηνών, βρέθηκε πως τα παιδιά κατανοούν από 38 έως 301 λέξεις, καθώς και στην ηλικία των 15-16 μηνών, τα παιδιά κατανοούν από 114 έως 331 λέξεις. Τέλος, στην ηλικιακή περίοδο των 17-18 μηνών, βρέθηκε πως τα παιδιά κατανοούν ένα εύρος λέξεων, από 19 έως 393 λέξεις.

Συνεπώς, το συμπέρασμα που προκύπτει εύλογα από τα παραπάνω, είναι πως η κατανόηση του λεξιλογίου από τα παιδιά, αυξάνεται με την ηλικία (Παπαηλιού, 2005). Όμως, παρατηρήθηκαν αρκετές ατομικές διαφορές, ως προς το μέγεθος του λεξιλογίου που κατανοούν τα παιδιά κάθε ηλικιακής ομάδας, καθώς υπήρξαν μεγάλες αποκλίσεις όσον αφορά τον αριθμό των λέξεων.

Σχετικά με το πρώτο ερευνητικό ερώτημα, εάν δηλαδή αυξάνεται το προσληπτικό λεξιλόγιο των παιδιών με την ηλικία, το αποτέλεσμα του συγκεκριμένου ευρήματος σχετίζεται με τις ηλικιακές διαφορές των παιδιών, αναφορικά με τον αριθμό των λέξεων που κατανοούν, κατά την ηλικιακή περίοδο 8 έως 18 μηνών. Όπως είναι αναμενόμενο, τα μεγαλύτερα παιδιά του συγκεκριμένου ηλικιακού δείγματος, μπορούν και κατανοούν ένα μεγαλύτερο αριθμό λέξεων, συγκριτικά με τα μικρότερα, ηλικιακά, παιδιά του δείγματος, τα οποία σαφώς κατανοούν ένα μικρότερο εύρος λέξεων. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώθηκε και από την επεξεργασία των αποτελεσμάτων του ερωτηματολογίου MacArthur - Bates Communicative Development Inventory, στα Ελληνόφωνα παιδιά. Τα παιδιά της ηλικιακής ομάδας 9-10 μηνών, στο επίπεδο των λέξεων που κατανοούν, βρίσκονται ανάμεσα στις 21 με 50 λέξεις κατανόησης. Στην αμέσως επόμενη ηλικιακή ομάδα, 13-14 μηνών, τα παιδιά είναι στο επίπεδο κατανόησης λέξεων, από 151 έως 200 λέξεις, και πλέον στην ηλικία των 15-16 μηνών, μπορούν να κατανοούν έναν αριθμό λέξεων μεγαλύτερο από 200 λέξεις. Συνεπώς, το προσληπτικό

λεξιλόγιο των παιδιών αυξάνεται με την ηλικία. Η αύξηση όμως αυτή των Ελληνόφωνων παιδιών είναι αρκετά μεγαλύτερη συγκριτικά με τα αποτελέσματα άλλων ερευνών του εξωτερικού, που θα παρουσιαστούν στην συνέχεια.

Η αντίστοιχη έρευνα των Tomasello & Bates (2001), σε Ιταλόφωνα και Αγγλόφωνα παιδιά, σχετικά με το μέγεθος του προσληπτικού λεξιλογίου των παιδιών, κατέληξε εξίσου σε ορισμένα σημαντικά συμπεράσματα. Τα αποτελέσματα που βρέθηκαν μέσω του ερωτηματολογίου, ήταν πως τα μεγαλύτερα παιδιά του δείγματος, και των δύο χωρών, κατανοούν περισσότερες λέξεις, συγκριτικά με τα παιδιά μικρότερης ηλικίας. Πιο συγκεκριμένα, τα παιδιά από την Ιταλία, στην ηλικία 9-10 μηνών, βρίσκονται σε ένα επίπεδο κατανόησης λέξεων, μεταξύ 21 έως 50 λέξεις. Κατά την ηλικιακή περίοδο των 13-14 μηνών, τα παιδιά κατανοούν έναν αριθμό λέξεων από 101 έως 150 λέξεις, και τέλος στην ηλικία των 15-16 μηνών κατανοούν από 151 λέξεις έως 200. Αναφορικά με τα παιδιά από την Αγγλία, κατά την ηλικιακή περίοδο των 9-10 μηνών, κατανοούν εξίσου έναν αριθμό λέξεων από 21 έως 50. Στους 13-14 μήνες, κατανοούν ένα εύρος λέξεων, από 101 έως 150 λέξεις. Τέλος, στην ηλικία των 15-16 μηνών, τα παιδιά από την Αγγλία, βρίσκονται στο επίπεδο κατανόησης λέξεων, το οποίο κυμαίνεται από 151 έως 200 λέξεις. Συνεπώς, το προσληπτικό λεξιλόγιο των Ιταλόφωνων και Αγγλόφωνων παιδιών αυξάνεται με την ηλικία.

Μία ακόμη έρευνα πραγματοποιήθηκε από τους Rasmussen & Bleses (2018), σε παιδιά ηλικία 8 έως 18 μηνών, στα νησιά Φερόε, χρησιμοποιώντας επίσης το ίδιο εργαλείο έρευνας, το ερωτηματολόγιο MacArthur - Bates Communicative Development Inventory. Και εδώ τα παιδιά ηλικίας 9-10 μηνών, κατανοούν ένα εύρος λέξεων, από 21 έως 50 λέξεις. Στους 13-14 μήνες όμως, βρέθηκε πως οι λέξεις που κατανοούν, κυμαίνονται από 51 έως 100, και βρίσκονται σε πιο χαμηλό επίπεδο κατανόησης λέξεων, συγκριτικά με τις προηγούμενες έρευνες. Κατά την ηλικιακή περίοδο των 15-16 μηνών, παρατηρήθηκε πως τα παιδιά από τα νησιά Φερόε, κατανοούν ένα εύρος λέξεων, από 101 έως 150 λέξεις.

Τέλος, η έρευνα της Kern (2007), σε παιδιά από την Γαλλία, παρουσίασε τα αποτελέσματα της έρευνας της, χρησιμοποιώντας το ίδιο επίσης ερωτηματολόγιο. Τα παιδιά ηλικίας 9-10 μηνών, βρίσκονται στο επίπεδο στο οποίο κατανοούν ένα εύρος λέξεων, το οποίο κυμαίνεται από 21 έως 50 λέξεις. Κατά την ηλικιακή περίοδο 13-14 μηνών, τα παιδιά βρέθηκε πως κατανοούν από 101 έως 150 λέξεις. Τέλος, τα παιδιά ηλικίας 15-16 μηνών, βρίσκονται επίσης στο ίδιο επίπεδο κατανόησης λέξεων με τα παιδιά ηλικίας 13-14 μηνών, και το επίπεδο κατανόησης των λέξεων, βρίσκεται ανάμεσα στις 101 και 150 λέξεις.

Συνεπώς, παρουσιάζονται διαφορές ανάμεσα στις 5 γλώσσες, ως προς το επίπεδο και τον αριθμό λέξεων που κατανοούν τα παιδιά από τις 5 αυτές χώρες. Υπάρχουν 6 επίπεδα λέξεων κατανόησης, και είναι τα εξής: 1) 1-20 λέξεις, 2) 21-50 λέξεις, 3) 51-100 λέξεις, 4) 101-150 λέξεις, 5) 151-200 λέξεις, και 6) >200 λέξεων.

Πιο συγκεκριμένα, τα Ελληνόφωνα παιδιά, στην ηλικία των 9-10 μηνών, κατανοούν 43 λέξεις και συνεπώς βρίσκονται στο δεύτερο επίπεδο κατανόησης λέξεων. Κατά την ηλικία των 13-14 μηνών, γίνεται ραγδαία αύξηση των λέξεων που κατανοούν, 174 πλέον λέξεις, και βρίσκονται στο πέμπτο επίπεδο. Στην ηλικία των 15-16 μηνών, κατανοούν 213 λέξεις, και

βρίσκονται στο τελευταίο επίπεδο κατανόησης λέξεων. Σχετικά με τα Ιταλόφωνα παιδιά, κατά την ηλικιακή περίοδο των 9-10 μηνών, κατανοούν 35 λέξεις, και βρίσκονται στο δεύτερο επίσης επίπεδο κατανόησης λέξεων. Κατά την ηλικία των 13-14 μηνών, κατανοούν 135 λέξεις, και βρίσκονται στο τέταρτο επίπεδο κατανόησης λέξεων. Τέλος, στην ηλικία των 15-16 μηνών, κατανοούν 170 λέξεις, και είναι στο πέμπτο επίπεδο κατανόησης λέξεων. Επιπλέον, σχετικά με τα Αγγλόφωνα παιδιά, στην ηλικία των 9-10 μηνών, κατανοούν 50 λέξεις, και συνεπώς βρίσκονται στο δεύτερο επίπεδο κατανόησης λέξεων. Κατά την ηλικία των 13-14 μηνών, τα παιδιά κατανοούν 130 λέξεις, και είναι στο τέταρτο επίπεδο. Τέλος στην ηλικία των 15-16 μηνών, αντιλαμβάνονται 175 λέξεις, και βρίσκονται στο πέμπτο επίπεδο κατανόησης λέξεων. Ακόμη, όσον αφορά τα Γαλλόφωνα παιδιά της έρευνας, παρουσιάστηκε πως κατά την ηλικία των 9-10 μηνών, κατανοούν κατά μέσο όρο 30 λέξεις, και συνεπώς βρίσκονται και εκείνα στο δεύτερο επίπεδο κατανόησης λέξεων. Κατά την ηλικία των 13-14 μηνών, κατανοούν 110 λέξεις, και είναι στο τέταρτο επίπεδο κατανόησης. Στην ηλικία των 15-16 μηνών, κατανοούν 150 λέξεις, και βρίσκονται στο τέταρτο επίπεδο κατανόησης λέξεων. Τέλος, τα παιδιά από τα νησιά Φερόε, κατά την ηλικία των 9-10 μηνών, κατανοούν 30 λέξεις, και είναι στο δεύτερο επίπεδο κατανόησης λέξεων. Στην ηλικία των 13-14 μηνών, κατανοούν 85 μόλις λέξεις, και βρίσκονται στο τρίτο επίπεδο κατανόησης λέξεων. Τέλος, κατά την ηλικία των 15-16 μηνών, τα παιδιά από τα νησιά Φερόε, κατανοούν 101 λέξεις, και είναι στο τέταρτο επίπεδο κατανόησης.

Τα αποτελέσματα αυτά, σχετικά με τον αριθμό των λέξεων που κατανοούν τα παιδιά από κάθε χώρα, κατά την αντίστοιχη ηλικιακή περίοδο, θα παρουσιαστούν πιο συνοπτικά στους παρακάτω πίνακες.

Πίνακας 1. Κατανόηση λέξεων στις ηλικίες 9-10 μηνών

<i>Επίπεδο λέξεων</i>	Ελληνόφωνα	Ιταλόφωνα	Αγγλόφωνα	Γαλλόφωνα	Νησιά Φερόε
<i>1-20</i>					
<i>21-50</i>	43	35	50	30	30
<i>51-100</i>					
<i>101-150</i>					
<i>151-200</i>					
<i>>200</i>					

Πίνακας 2. Κατανόηση λέξεων στις ηλικίες 13-14 μηνών

<i>Επίπεδο λέξεων</i>	Ελληνόφωνα	Ιταλόφωνα	Αγγλόφωνα	Γαλλόφωνα	Νησιά Φερόε
<i>1-20</i>					
<i>21-50</i>					
<i>51-100</i>					85
<i>101-150</i>		135	130	110	
<i>151-200</i>	174				
<i>>200</i>					

Πίνακας 3. Κατανόηση λέξεων στις ηλικίες 15-16 μηνών

<i>Επίπεδο λέξεων</i>	Ελληνόφωνα	Ιταλόφωνα	Αγγλόφωνα	Γαλλόφωνα	Νησιά Φερόε
<i>1-20</i>					
<i>21-50</i>					
<i>51-100</i>					
<i>101-150</i>				150	101
<i>151-200</i>		170	175		
<i>>200</i>	213				

Το συμπέρασμα που προκύπτει εύλογα από τα αποτελέσματα των παραπάνω ερευνών, είναι πως σε όλες τις γλώσσες, τα μεγαλύτερα παιδιά του εκάστοτε δείγματος, κατανοούν ένα μεγαλύτερο αριθμό λέξεων, συγκριτικά με τα παιδιά μικρότερης ηλικίας. Άρα, η κατανόηση του λεξιλογίου από τα παιδιά αυξάνεται με την ηλικία (Rasmussen & Bleses, 2018), και επιπλέον η κατάκτηση των λέξεων, σε προσληπτικό επίπεδο, συμβαίνει αρκετό καιρό προτού τα παιδιά πουν τις πρώτες τους λέξεις (Ράλλη, 2019, Παπαηλιού, 2005). Το γεγονός αυτό φανερώνει πως όλα τα παιδιά, ακολουθούν μία κοινή τυπική ανάπτυξη, όσον αφορά την κατανόηση και το μέγεθος του λεξιλογίου, καθώς σε μικρότερη ηλικία κατανοούν λιγότερες λέξεις, ενώ σε πιο μεγάλη ηλικία μπορούν να κατανοήσουν πολλές περισσότερες.

Σχετικά με το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα της εργασίας, ποιες δηλαδή κατηγορίες αυξάνονται με την ηλικία, μέσω της επεξεργασίας των αποτελεσμάτων του ερωτηματολογίου MacArthur - Bates Communicative Development Inventory, στο δείγμα των Ελληνόφωνων παιδιών, μία από τις κατηγορίες που αυξάνονται με την ηλικία είναι τα ουσιαστικά. Η κατηγορία των ουσιαστικών αποτελεί μία από τις μεγαλύτερες κατηγορίες λέξεων στο

λεξιλογικό κόσμο των παιδιών, κατά την ηλικιακή περίοδο 8 έως 18 μηνών. Ορισμένες ακόμη κατηγορίες που αυξάνονται με την ηλικία είναι, οι κατηγορίες που αναφέρονται σε πρόσωπα, οι κατηγορίες λέξεων που φανερώνουν ενέργεια, καθώς και η κατηγορία των λειτουργικών λέξεων. Υπάρχουν όμως και κατηγορίες οι οποίες δεν αυξάνονται με την ηλικία. Οι κατηγορίες που δεν αυξάνονται με την ηλικία είναι δύο, και είναι η κατηγορία των επιθέτων, και η κατηγορία *ήχοι ζώων*.

Σχετικά με άλλες έρευνες που πραγματοποιήθηκαν, και ειδικότερα η έρευνα των Bleses & Trecca (2016), αναφορικά με τις κατηγορίες τις οποίες κατανοούν τα παιδιά, και αυξάνονται με την ηλικία, τα αποτελέσματα που βρέθηκαν για ένα δείγμα παιδιών από τις Σκανδιναβικές χώρες (Δανία, Σουηδία, Νορβηγία), ήταν πως η κατηγορία των λέξεων που αυξάνεται με την ηλικία, είναι η κατηγορία των ουσιαστικών.

Συνεπώς, τα αποτελέσματα των δύο ερευνών είναι κοινά, με τα ουσιαστικά να αυξάνονται με την ηλικία, και στα Ελληνόφωνα παιδιά, καθώς και στο δείγμα των παιδιών από τις τρεις αυτές Σκανδιναβικές χώρες. Όμως, σχετικά με το Ελληνικό δείγμα, παρατηρήθηκε πως κάποιες κατηγορίες δεν αυξάνονται με την ηλικία. Αυτές ήταν η κατηγορία των επιθέτων, και η κατηγορία *ήχοι ζώων*. Όσον αφορά την κατηγορία *ήχοι ζώων*, οι γονείς χρησιμοποιούν στα παιδιά τους, κυρίως τους πρώτους μήνες ζωής τους, λέξεις οι οποίες είναι ονοματοποιητικές. Συνεπώς, όσο μικρότερα είναι τα παιδιά, οι γονείς χρησιμοποιούν αυτού του είδους τις λέξεις, όταν απευθύνονται στα παιδιά τους, με σκοπό την επικοινωνία μαζί τους (Παπαηλιού, 2005). Τέτοιες λέξεις μπορεί να είναι ήχοι, τους οποίους παράγουν τα ζώα. Τα παιδιά έπειτα, μιμούνται τους διάφορους ήχους των ζώων, καθώς δεν είναι ακόμη ικανά να παράγουν το όνομα του κάθε ζώου, με σκοπό την επικοινωνία με άλλους. Για τον λόγο αυτό, όσο μεγαλώνουν τα παιδιά, δεν αυξάνεται η κατηγορία *ήχοι ζώων*, καθώς τότε τα παιδιά είναι ικανά να ξεχωρίζουν και να λένε τα διάφορα ζώα, και δεν είναι πλέον απαραίτητο να παράγουν τους ήχους τους, για να κατανοήσει κάποιος ενήλικας σε ποιο ζώο αναφέρονται (Παπαηλιού, 2005).

Όσον αφορά το τρίτο ερευνητικό ερώτημα, σχετικά με το ποια είδη λέξεων κυριαρχούν, τα αποτελέσματα του Ελληνικού δείγματος κατέδειξαν πως τα ουσιαστικά είναι εκείνα τα οποία κυριαρχούν, με αρκετά μεγάλη διαφορά από τις υπόλοιπες κατηγορίες. Μετά από τα ουσιαστικά, η κατηγορία που παρατηρείται, είναι η κατηγορία των λέξεων που φανερώνουν ενέργεια. Στην συνέχεια, τα παιδιά κατακτούν, σχεδόν ταυτόχρονα, τις κατηγορίες *ήχοι ζώων*, *λειτουργικές λέξεις*, καθώς και την κατηγορία που αναφέρεται σε πρόσωπα. Τελευταία κατηγορία που κυριαρχεί στο λεξιλόγιο των παιδιών, είναι η κατηγορία των επιθέτων.

Συγκριτικά με άλλες μελέτες, που αφορούν ξένες γλώσσες, σχετικά με τα είδη των λέξεων που κυριαρχούν, η έρευνα των Tomasello & Bates (2001), παρουσίασε πως τόσο στα Αγγλόφωνα παιδιά, όσο και στα Ιταλόφωνα παιδιά, το είδος των λέξεων που κυριαρχούν και στις δύο αυτές γλώσσες, είναι και εδώ τα ουσιαστικά. Πιο συγκεκριμένα, τα παιδιά από την Ιταλία στην ηλικία των 9-10 μηνών, κατανοούν ένα εύρος λέξεων, από 21 έως 50 λέξεις, εκ των οποίων οι 42 είναι ουσιαστικά. Αντίστοιχα, τα παιδιά από την Αγγλία, στην ίδια ηλικία,

κατανοούν επίσης 21 έως 50 λέξεις, 30 από τις οποίες είναι ουσιαστικά. Κατά την ηλικιακή περίοδο των 13-14 μηνών, τα παιδιά του δείγματος της Ιταλίας, κατανοούν από 101 έως 150 λέξεις, με τα ουσιαστικά να είναι ένα σύνολο 49 λέξεων. Τα παιδιά από την Αγγλία, επίσης κατανοούν ένα εύρος λέξεων το οποίο κυμαίνεται από 101 έως 150 λέξεις, εκ των οποίων τα ουσιαστικά είναι 48 λέξεις. Τέλος, στις ηλικίες 15-16 μηνών, τα Ιταλόφωνα παιδιά βρίσκονται στο επίπεδο κατανόησης λέξεων, μεταξύ 151 και 200 λέξεις, εκ των οποίων τα ουσιαστικά είναι 47 περίπου λέξεις. Αντίστοιχα, τα Αγγλόφωνα παιδιά κατανοούν εξίσου ένα εύρος λέξεων από 151 έως 200, με τα ουσιαστικά να καταλαμβάνουν τις 46 περίπου λέξεις.

Συνεπώς τα ευρήματα και των δύο ερευνών, σχετικά με τα είδη των λέξεων που κυριαρχούν στο Ελληνικό, Ιταλικό, και Αγγλικό δείγμα παιδιών, είναι κοινά, με τα ουσιαστικά και στις τρεις γλώσσες να είναι οι λέξεις οι οποίες κυριαρχούν σε αυτές τις ηλικιακές περιόδους. Μάλιστα κατά το διάστημα της συγκεκριμένης ηλικίας, τα παιδιά περισσότερο κατανοούν τα ουσιαστικά, παρά τα παράγουν. Επιπρόσθετα, ένα κοινό εύρημα μελετών που πραγματοποιήθηκαν σε πολλές και διαφορετικές γλώσσες, είναι πως κατά την πρώιμη περίοδο της λεξιλογικής ανάπτυξης των παιδιών, τα ουσιαστικά αποτελούν την μεγαλύτερη κατηγορία των λέξεων (Παπαηλιού, 2005). Το γεγονός αυτό, σχετίζεται με το ότι η διαδικασία δόμησης των εννοιών των αντικειμένων, είναι πιο εύκολη, συγκριτικά με άλλες (Παπαηλιού, 2005).

Αναφορικά με το τέταρτο ερευνητικό ερώτημα, σχετικά με την κατηγορία των λέξεων που κατακτούν πιο γρήγορα τα παιδιά, τα αποτελέσματα της Ελληνικής έρευνας, παρουσίασαν πως η κατηγορία που κατακτιέται πιο γρήγορα, είναι οι ήχοι των ζώων. Η αμέσως επόμενη κατηγορία που κατακτούν, είναι η κατηγορία των ουσιαστικών. Σχετικά με τα είδη των ουσιαστικών που κατακτούν, πρώτη είναι η κατηγορία των παιχνιδιών. Το γεγονός αυτό είναι σχεδόν αναμενόμενο, καθώς τα παιδιά σε αυτές τις ηλικίες χρησιμοποιούν τα παιχνίδια σε καθημερινή βάση. Μετά τα παιχνίδια, οι κατηγορίες των ουσιαστικών, τις οποίες κατακτούν τα παιδιά, είναι η κατηγορία *παιχνίδια και συνήθειες*, η κατηγορία που αναφέρεται στα μέρη του σώματος, η κατηγορία των οχημάτων, και η κατηγορία *τρόφιμα και ποτά*. Στη συνέχεια, κατακτούν την κατηγορία *ονόματα ζώων (πραγματικά ή παιχνίδια)*, και την κατηγορία *έπιπλα και δωμάτια*. Τελευταίες κατηγορίες που κατακτούν, από τα ουσιαστικά, είναι η κατηγορία *μικρά οικιακά σκεύη*, η κατηγορία *είδη ένδυση και υπόδησης - αξεσουάρ*, και τελευταία την κατηγορία *χώροι και αντικείμενα εκτός σπιτιού*. Μετά από την κατηγορία των ουσιαστικών, τα παιδιά κατακτούν την κατηγορία των λέξεων που φανερώνουν ενέργεια, και έπειτα την κατηγορία που αναφέρεται σε πρόσωπα. Τελευταίες κατηγορίες που κατακτούν τα παιδιά, είναι η κατηγορία *λειτουργικές λέξεις*, και η κατηγορία των επιθέτων.

Σχετικά με διάφορες άλλες έρευνες που πραγματοποιήθηκαν στο εξωτερικό, η έρευνα των Tomasello & Bates (2001), που έγινε σε ένα δείγμα παιδιών από την Ιταλία και την Αγγλία αφορούσε επίσης την κατηγορία των λέξεων που κατακτούν πιο σύντομα τα παιδιά αυτά. Τα αποτελέσματα που βρέθηκαν είναι πως η κατηγορία που κατακτούν πιο γρήγορα τα παιδιά και των δύο εθνικοτήτων, είναι η κατηγορία *ήχοι ζώων ή ηχητικά εφέ*.

Ακόμη μία έρευνα σχετική με το ίδιο θέμα, είναι η έρευνα των Rasmussen & Bleses (2018), σε ένα δείγμα παιδιών στα νησιά Φερόε. Το αποτέλεσμα αυτής της έρευνας, ήταν πως και τα παιδιά στα νησιά Φερόε, κατανοούν πιο γρήγορα την κατηγορία λέξεων που αναφέρεται στους ήχους των ζώων, ή αλλιώς ηχητικά εφέ.

Συνεπώς, βάση των τριών ερευνών που προαναφέρθηκαν, το συμπέρασμα που προκύπτει είναι, πως τα παιδιά και στις τέσσερις αυτές χώρες, η πρώτη κατηγορία που κατακτούν είναι η κατηγορία *ήχοι ζώων*. Το γεγονός αυτό αντιπροσωπεύει πως πιθανόν όλα τα παιδιά ακολουθούν μία καθολική πορεία ανάπτυξης της κατανόησης του λεξιλογίου. Η κατηγορία *ήχοι ζώων* αποτελείται από λέξεις οι οποίες είναι ονοματοποιητικές. Συνεπώς, όσο πιο μικρά είναι τα παιδιά, οι γονείς τους χρησιμοποιούν ονοματοποιητικές λέξεις, με σκοπό την επικοινωνία μαζί τους (Παπαηλιού, 2005). Τέτοιου είδους λέξεις μπορεί να είναι οι διάφοροι ήχοι των ζώων, και τα παιδιά έπειτα μιμούνται τους αυτούς, καθώς στις πιο μικρές ηλικίες δεν τους είναι εύκολο να παράγουν το όνομα του κάθε ζώου.

Σχετικά με το πέμπτο ερευνητικό ερώτημα, και την συσχέτιση της κατανόησης των λέξεων με τις άλλες επικοινωνιακές συμπεριφορές, τα αποτελέσματα του ερωτηματολογίου MacArthur - Bates Communicative Development Inventory, στο Ελληνικό δείγμα, παρουσίασαν πως όλες οι κατηγορίες συσχετίζονται θετικά με την κατανόηση των λέξεων. Δηλαδή, η κατηγορία *πρώτες επικοινωνιακές λειτουργίες*, η κατηγορία *παιχνίδια και ρουτίνες*, η κατηγορία *κινήσεις και αντικείμενα*, η κατηγορία του συμβολικού παιχνιδιού, και τέλος η κατηγορία της μίμησης, συσχετίζονται θετικά με την κατανόηση των λέξεων.

Συγκριτικά με άλλες μελέτες, σχετικά με παιδιά του εξωτερικού, και πιο συγκεκριμένα η έρευνα των Schults, Tulviste & Konstabel (2011), που πραγματοποιήθηκε σε ένα δείγμα παιδιών από την Εσθονία, τα αποτελέσματα του ερωτηματολογίου MacArthur - Bates Communicative Development Inventory, κατέληξαν σε ορισμένα συμπεράσματα. Αυτά ήταν, πως η κατανόηση των λέξεων συσχετίζεται θετικά με τις κατηγορίες των επικοινωνιακών χειρονομιών, των παιχνιδιών ρουτίνας, καθώς και των κινήσεων και αντικειμένων.

Συνεπώς, το συμπέρασμα που προκύπτει από τα ευρήματα των δύο ερευνών που προαναφέρθηκαν, είναι πως στην Ελληνική γλώσσα η κατανόηση των λέξεων συσχετίζεται θετικά με όλες τις υπόλοιπες επικοινωνιακές λειτουργίες, ενώ στην Εσθονική γλώσσα, η κατανόηση των λέξεων συσχετίζεται θετικά μόνο με τις κατηγορίες των επικοινωνιακών χειρονομιών, των παιχνιδιών ρουτίνας, και των κινήσεων και αντικειμένων.

Τα ευρήματα αυτά, αποτελούν μέρος της φυσιολογικής ανάπτυξης των παιδιών, καθώς εάν κάποιο παιδί δεν μπορούσε να κατανοήσει την σημασία μίας λέξης ή πρότασης, τότε συνεπώς δεν θα του ήταν και εύκολο να την αναπαραστήσει, όπως για παράδειγμα τις κινήσεις ενός συμβολικού παιχνιδιού με μία κούκλα. Άρα, η γλώσσα είναι ένα ενιαίο επικοινωνιακό σύστημα, και όχι μία διακριτή γλωσσική ικανότητα. Με τον όρο γλώσσα, αναφερόμαστε σε ένα συλλογικό γλωσσικό σύστημα, το οποίο χρησιμοποιούν οι ομιλητές μίας συγκεκριμένης γλωσσικής κοινότητας (Παπαηλιού, 2005). Με τον όρο ενιαίο επικοινωνιακό σύστημα, εννοείται πως η γλώσσα είναι το σύστημα των ήχων και των εννοιών, που χρησιμοποιούνται

σε κάθε γλωσσική κοινότητα, με σκοπό την επικοινωνία (Κατή, 1992). Η γλώσσα δηλαδή, στηρίζεται σε ήχους για να σημάνει έννοιες (Κατή, 1992). Είναι δηλαδή, ένα αποδεκτό σύστημα κανόνων και συμβόλων, το οποίο αξιοποιείται από τους ομιλητές μίας γλωσσικής κοινότητας, με σκοπό την επικοινωνία μεταξύ τους (Ράλλη, 2019). Τέλος, η ανάλυση ενός γλωσσικού συστήματος, είναι δυνατόν να πραγματοποιηθεί σε δύο επίπεδα, το φωνητικό – φωνολογικό, και το σημασιολογικό (Παπαηλιού, 2005).

Τέλος, σχετικά με το έκτο ερευνητικό ερώτημα, εάν δηλαδή υπάρχουν διαφυλικές διαφορές σχετικά με την κατανόηση των λέξεων, τα αποτελέσματα του ερωτηματολογίου MacArthur – Bates Communicative Development Inventory, στο δείγμα των Ελληνόφωνων παιδιών, παρουσίασαν πως τα κορίτσια διαθέτουν μία τάση να κατανοούν περισσότερες λέξεις, συγκριτικά με τα αγόρια.

Άλλες αντίστοιχες έρευνες του εξωτερικού, και πιο συγκεκριμένα η έρευνα των Simonsen, Kristoffersen, Bleses, Wehberg, & Jorgensen, (2013), που αφορά ένα δείγμα παιδιών αντίστοιχης ηλικίας, 8 έως 18 μηνών από την Νορβηγία, κατέδειξε πως και τα αποτελέσματα του ερωτηματολογίου MacArthur - Bates Communicative Development Inventory, στην Νορβηγική έκδοση, παρουσίασαν τα αγόρια να είναι πιο πίσω από τα κορίτσια, όσον αφορά την κατανόηση των λέξεων.

Μία ακόμη έρευνα του εξωτερικού, η έρευνα των Rasmussen & Bleses (2018) ασχολήθηκε με την διαφορά των φύλων, ως προς την κατανόηση των λέξεων στις Σκανδιναβικές χώρες. Αξιοποιώντας το ίδιο ερευνητικό εργαλείο, το ερωτηματολόγιο, τα συμπεράσματα τους είναι πως στην Σουηδία δεν βρέθηκε διαφορά ανάμεσα στα αγόρια και τα κορίτσια. Στην Δανία και την Νορβηγία, παρατηρήθηκε προβάδισμα των κοριτσιών, αναφορικά με την κατανόηση των λέξεων. Μάλιστα, στα αποτελέσματα των Δανών βρέθηκε μικρή διαφορά ανάμεσα τους, η οποία όμως ήταν στατιστικά σημαντική. Αντιθέτως στους Νορβηγούς, βρέθηκε αρκετά μεγάλη διαφορά ανάμεσα στα δύο φύλα.

Συνεπώς, και οι τρεις έρευνες που αναφέρθηκαν, κατέληξαν στο κοινό εύρημα, πως τα κορίτσια όλων των χωρών, είναι πιο μπροστά στην κατανόηση των λέξεων, συγκριτικά με τα αγόρια. Μόνο στα παιδιά από την Σουηδία δεν παρατηρήθηκε διαφορά ως προς την κατανόηση των λέξεων στα δύο φύλα. Αξιοσημείωτη όμως είναι η μεγάλη διαφορά στην κατανόηση ανάμεσα στα δύο φύλα, που παρατηρήθηκε στο Νορβηγικό δείγμα παιδιών.

Αρκετές μελέτες έχουν αναφέρει διαφορές όσον αφορά την πρόιμη επικοινωνιακή ανάπτυξη των παιδιών, με τα κορίτσια να έχουν υψηλότερη βαθμολογία, συγκριτικά με τα αγόρια, σε πολλές έρευνες. Στην έρευνα των Fenson et al. (1994), παρουσιάστηκε μία σημαντική διαφυλική διαφορά, ως προς την κατανόηση και παραγωγή των λέξεων, καθώς και στις χειρονομίες, με τα κορίτσια να βρίσκονται σε πιο υψηλό επίπεδο από τα αγόρια. Τέλος, παρόλο που τα κορίτσια παρουσιάζεται να βρίσκονται πιο μπροστά από τα αγόρια, η διαφορά τους όμως, ήταν πολύ μικρή (Fenson et al., 1994, Eriksson & Berglund, 1999).

4.2 ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Τα ευρήματα της συγκεκριμένης έρευνας είναι ιδιαίτερος σημαντικά, καθώς επιβεβαιώθηκαν στην πράξη πολλά σημεία της θεωρητικής προσέγγισης της εργασίας.

Αρχικά, όπως είχε αναφερθεί στο θεωρητικό μέρος, η κατανόηση των λέξεων από τα παιδιά προηγείται της παραγωγής τους. Το γεγονός αυτό, επιβεβαιώθηκε από αρκετές έρευνες. Επιπρόσθετα, βρέθηκε πως η γλώσσα αποτελεί ένα ενιαίο σύστημα, το οποίο δεν είναι κάτι ανεξάρτητο. Αυτό διότι, με βάση τα αποτελέσματα της έρευνας που πραγματοποιήθηκε, παρουσιάστηκε πως η κατάρτιση του λεξιλογίου συνδέεται με άλλες επικοινωνιακές λειτουργίες, όπως είναι οι πρώτες επικοινωνιακές χειρονομίες των παιδιών, τα παιχνίδια τα οποία συνδυάζουν πράξεις ρουτίνας, το συμβολικό παιχνίδι, καθώς και η μίμηση, η οποία σε αυτές τις ηλικίες των παιδιών, παρατηρείται σε έντονο βαθμό. Ακόμη, η γλωσσική επικοινωνία είναι μία δυνατότητα την οποία τα παιδιά κατακτούν με σταδιακό τρόπο. Συνεπώς, όσο μεγαλώνουν τα παιδιά κατανοούν και περισσότερες λέξεις. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώθηκε επίσης από την έρευνα, καθώς τα μικρότερα ηλικιακά παιδιά του δείγματος παρουσιάστηκε να κατανοούν λιγότερες λέξεις, συγκριτικά με τα παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας. Άρα, η διαδικασία κατανόησης της γλώσσας από τα βρέφη και τα μικρά παιδιά συμβαίνει σταδιακά, και το μέγεθος του προσληπτικού λεξιλογίου των παιδιών αυξάνεται με την ηλικία.

Μία ιδιαίτερη και πολύ σημαντική χρησιμότητα του συγκεκριμένου εργαλείου θα μπορούσε να είναι η αξιοποίηση του στους βρεφονηπιακούς και παιδικούς σταθμούς. Με την μέθοδο του portfolio να χρησιμοποιηθεί σχετικά με την γλωσσική ανάπτυξη του κάθε παιδιού. Με τον τρόπο αυτό θα παρέχονται πολύ χρήσιμες πληροφορίες σχετικά με την γλωσσική ανάπτυξη των παιδιών, σε διάφορα ηλικιακά στάδια. Δηλαδή, η πρώτη χορήγηση του ερωτηματολογίου MacArthur – Bates Communicative Development Inventory, να γίνεται κατά την έναρξη της σχολικής χρονιάς, για να μπορούν οι παιδαγωγοί να καταλάβουν σε τι γλωσσικό επίπεδο βρίσκεται το κάθε παιδί κατά την έναρξη της φοίτησης του. Στη μέση της χρονιάς επίσης, να επαναλαμβάνεται η αξιοποίηση του ερωτηματολογίου, έτσι ώστε να φανερωθεί η γλωσσική εξέλιξη των παιδιών, καθώς και εάν υπάρχουν παιδιά τα οποία δεν παρουσιάζουν εξέλιξη, να μπορέσουν οι παιδαγωγοί να το αντιληφθούν, να μιλήσουν με τους γονείς, και να βρεθούν τρόποι να βοηθηθούν τα παιδιά αυτά. Στο τέλος της χρονιάς, να γίνει ακόμη μία φορά η χορήγηση του ερωτηματολογίου, έτσι ώστε να υπάρχει μία συνολική εικόνα αναφορικά με την γλωσσική ανάπτυξη του παιδιού, καθ' όλη την διάρκεια της σχολικής χρονιάς.

Ουσιαστικά, σε όλο το χρονικό διάστημα της σχολικής χρονιάς να υπάρχει ένα ατομικό portfolio, το οποίο θα παρουσιάζει την συνολική γλωσσική ανάπτυξη των παιδιών. Δηλαδή, στην ηλικία που ξεκίνησε το σχολείο να καταγραφούν ο αριθμός των λέξεων που κατανοεί, και ο αντίστοιχος που εκφράζει το παιδί. Αυτό να πραγματοποιείται σε 3 χρονικές περιόδους, και στο τέλος της χρονιάς να αξιολογείται η συνολική εικόνα των παιδιών. Έπειτα οι πληροφορίες αυτές να δίνονται στο επόμενο τμήμα ή σχολείο που θα πάει το παιδί, και κάθε χρόνο να συνεχίζεται, και συνεπώς να υπάρχει έτσι μία συνολική εικόνα αναφορικά με την γλωσσική εξέλιξη του κάθε παιδιού.

Η αξιοποίηση του ερωτηματολογίου σε βρεφονηπιακούς και παιδικούς σταθμούς, θα αποτελέσει μία πολύ σημαντική πληροφορία σχετικά με την γλωσσική ανάπτυξη του παιδιού, θα αποτελεί επίσης ένα σημαντικό στοιχείο για τους παιδαγωγούς, και θα είναι ένας πολύ καλός δίαυλος επικοινωνίας μεταξύ γονέων και παιδαγωγών. Τέλος θα είναι πολύ βασική πληροφόρηση αναφορικά με το επίπεδο της γλωσσικής ανάπτυξης των παιδιών στο νηπιαγωγείο, το οποίο αποτελεί και μέρος της υποχρεωτικής εκπαίδευσης. Οπότε, εάν οι παιδαγωγοί των νηπιαγωγείων έχουν μία τόσο καλή εικόνα σχετικά με το γλωσσικό επίπεδο του κάθε παιδιού, τότε θα είναι πολύ πιο ομαλή η ένταξη των παιδιών στο νηπιαγωγείο, καθώς και όσα παιδιά έχουν κάποια δυσκολία αναφορικά με την γλωσσική τους ανάπτυξη, οι παιδαγωγοί θα το γνωρίζουν έγκαιρα και θα ξέρουν πως να λειτουργήσουν.

Τέλος, η έρευνα αποτέλεσε εξίσου χρήσιμο εργαλείο στο πεδίο της γλωσσικής ανάπτυξης των παιδιών, καθώς το συγκεκριμένο εργαλείο, το ερωτηματολόγιο MacArthur - Bates Communicative Development Inventory, δεν έχει αξιοποιηθεί αρκετά στην Ελλάδα. Αντιθέτως, σε άλλες χώρες του εξωτερικού, όλα τα προηγούμενα χρόνια, αλλά και προσφάτως, έχουν γίνει πολλές αντίστοιχες έρευνες χρησιμοποιώντας το ίδιο ερευνητικό εργαλείο. Συνεπώς, τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας αποτελούν μία σημαντική βάση, όσον αφορά την γλωσσική ανάπτυξη των παιδιών, και πιο συγκεκριμένα την κατανόηση των λέξεων, για αντίστοιχες μελλοντικές έρευνες του ίδιου θέματος.

4.2.1 ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η εργασία όμως είχε και ορισμένους περιορισμούς. Ένας από αυτούς ήταν ο σχετικά μικρός αριθμός παιδιών, που αποτέλεσαν το δείγμα της έρευνας.

Λαμβάνοντας υπόψιν τον περιορισμό που αναφέρθηκε, ορισμένες προτάσεις αναφορικά με μία μελλοντική έρευνα, είναι αρχικά η αύξηση του αριθμού των συμμετεχόντων, και στη συνέχεια ο διαμοιρασμός των ερωτηματολογίων σε περισσότερες περιοχές ή ακόμη και σε νησιά της Ελλάδας. Με τον τρόπο αυτό το δείγμα της έρευνας θα είναι σημαντικά μεγαλύτερο. Συνεπώς έτσι θα είναι εφικτή η σύγκριση, όσον αφορά την κατανόηση του λεξιλογίου, ανάμεσα σε παιδιά που βρίσκονται σε μεγάλες αστικές πόλεις, και σε παιδιά που κατοικούν σε χωριά ή απομακρυσμένα νησιά, με σκοπό να παρατηρηθεί εάν υπάρχουν διαφορές, ως προς την κατανόηση του λεξιλογίου, με βάση τις γεωγραφικές περιοχές.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Κατή, Δ. (1992). *Γλώσσα και επικοινωνία στο παιδί*. Οδυσσέας.
- Μότσιου, Ε. (2017). *Εισαγωγή στην ανάπτυξη της γλώσσας*. University Studio Press.
- Παπαηλιού, Χ. (2005). *Η ανάπτυξη της γλώσσας: θεωρητικές προσεγγίσεις και ερευνητικά δεδομένα από την τυπική και αποκλίνουσα γλωσσική συμπεριφορά*. Παπαζήση.
- Πήτα, Ρ. (1998). *Ψυχολογία της γλώσσας*. Ελληνικά γράμματα.
- Ράλλη, Α. (2019). *Γλωσσική ανάπτυξη: βρεφική, παιδική και εφηβική ηλικία*. Gutenberg.
- Benedict, H. (1979). Early lexical development: Comprehension and production. *Journal of Child Language*, 6(2), 183-200.
- Berglund, E., & Eriksson, M. (2000). Communicative Development in Swedish Children 16-28 months old: The Swedish Early Communicative Development Inventory – Words and Sentences. *Scandinavian Journal of Psychology*, 41(2), 133-144.
- Berk, L.E. (2019). *Αναπτυξιακή ψυχολογία: η προσέγγιση της δια βίου ανάπτυξης*. Κριτική.
- Bleses, D., Trecca, F. (2016). Early acquisition of Danish in a cross-Scandinavian perspective: A psycholinguistic challenge? In Enger, H.O., Knoph, M.I.N., Kristoffersen, K.E., Lind, M.(Eds.), *Helt Fabelaktig!* (pp. 13-28). Novus forlag.
- Bloom, L. (1973). *One word at a time*. Mouton.
- Bloom, L., Tinker, E. & Margulis, C. (1993). The words children learn: Evidence against a noun bias in early vocabularies. *Cognitive Psychology*, 8, 431-450.
- Brown, R. (1973). Development of the first language in the human species. *American Psychologist*, 28(2), 97.
- Corrigan, R. (1978). Language development as related to stage 6 object permanence development. *Journal of Child Language*, 5, 173-189.
- Dromi, E. (1987). *Early lexical development*. Cambridge University Press.
- Eriksson, M. & Berglund, E. (1999). Swedish early communicative development. *First language*, 19(1), 55-90.
- Fedlman, R. (2013). *Εξελικτική ψυχολογία: δια βίου ανάπτυξη*. Gutenberg.
- Fenson, L., Dale, P.S., Reznick, J.S., Bates, E., Thal, D.J., Pethick, S.J., Tomasello, M., Mervis, C.B., & Stiles, J. (1994). Variability in Early Communicative Development. *Society for Research in Child Development*, 59(5), 1-185.

- Fenson, L., Dale, P.S., Reznick, J.S., Bates, E., Thal, D.J. & Pethick, S.J. (1994). Variability in Early Communicative Development. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 59 (5, serial No. 242).
- Guasti, M.T., & Rizzi, L. (2002). Agreement and tense as distinct syntactic positions: Evidence from acquisition. *The structure of DP and IP. The cartography of syntactic structures, 1*, 167-194.
- Goldfield, B.A., & Reznick, J.S. (1990). Early lexical acquisition: Rate, content, and the vocabulary spurt. *Journal of Child Language*, 17(1), 171-183.
- Harley, T. (2008). *Η ψυχολογία της γλώσσας: από την πράξη στην θεωρία*. University studio press.
- Ingram, D. (1999). Phonological acquisition. In M. Barrett (Ed.), *The development of language*. Psychology Press.
- Kent, R.D. & Miolo, G. (1995). Phonetic abilities in the first year of life. In P. Fletcher, & MacWhinney (Eds), *the handbook of child language* (pp. 303-334). Blackwell.
- Kern, S. (2007). “Lexicon development in French-speaking infants”, *Sage Journals*, Vol. 27, No. 3, pp. 227-250.
- Lightfoot, C. και Cole, M. και Cole, S.R. (2014). *Η ανάπτυξη των παιδιών*. Gutenberg.
- Locke, J.L. (1983). *Phonological acquisition and change*. Academic Press.
- Locke, J.L. & Pearson, D.M. (1992). Vocal learning and the emergence of phonological capacity: A neurobiological approach. In C. Ferguson, L. Menn & C. Stoel-Gammon (Eds.), *Phonological development: Models, research, implications*. New York Press.
- McShane, J. (1980). *Learning to talk*. Cambridge University Press.
- Mervis, C.B., Bertrand, J. (1995). Early lexical acquisition and the vocabulary spurt: A response to Goldfield & Reznick. *Journal of Child Language*, 22, 461-468.
- Oller, D.K. (1980). The emergence of sounds of speech in infancy. In G. Yeni-Komshian, J. Kavanagh, & C. Ferguson (Eds), *Child phonology, Vol. 1*: 93-12. Academic Press.
- Owens, R.E. (2005). *Language Development: An Introduction*. Pearson.
- Rasmussen, S.M., Bleses, D. (2018). “Faroese children’s early vocabulary acquisition: A Faroese adaptation of the MacArthur – Bates Communicative Development Inventories”, *Sage Journals*, Vol. 38, No. 6, pp. 641-668.
- Tomasello, M. & Bates, E. (2001). *Language Development: The essential Readings*. Blackwell Publishing.

Tomasello, M. (2003). *Constructing a language: A usage – based theory of language acquisition*. Harvard University Press.

Schacter, D.L. και Gilbert, D.T. και Wegner, D.M. και Nock, M.K. (2015). *Εισαγωγή στην ψυχολογία*. Gutenberg.

Schults, A., Tulviste, T., Konstabel, K. (2011). “Early vocabulary and gestures in Estonian children”, *Journal of Child Language*, Vol. 39, No. 3, pp. 664-686.

Simonsen, H.G., Kristoffersen, K.E., Bleses, D., Wehberg, S., Jorgensen, R.N. (2013). “The Norwegian communicative Development Inventories: Reliability, main developmental trends and gender differences”, *Sage Journals*, Vol. 34, No. 1, pp. 3-23.

Smith, B.L. & Oiler, D.K. (1981). A comparative study of premeaningful vocalizations produced by normally developing and Down’s syndrome infants. *Journal of Speech and Hearing Disorders*, 46, 46-51.

Weber, B. A., Roberts, B.L., Resnick, M., Deimling, G., Zauszniewski, J.A., Musil, C., & Yarandi, H.N. (2004). The effect of dyadic intervention on self-efficacy, social support and depression for men with prostate cancer. *Psycho-Oncology*, 13, 47-60.